
Pravne i bogoslužne odredbe o egzorcizmima

Ivan Jakulj, Split

UDK: 264-66
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Veliki egzorcizam kao liturgijski obred u kojem Crkva, u Kristovo ime, traži da opsjednuta osoba ili predmet budu oslobođeni od Zloga, obnovljen je u Rimskom obredniku *De exorcismis et supplicationibus quibusdam* koji je objavljen godine 1999. Nakon uvodnog dijela u kojem je protumačena razlika između malih egzorcizama i velikog egzorcizma, u ovom radu autor pobliže opisuje koje odlike treba imati prezbiter kako bi mu mjesni ordinarij mogao dati posebno i izričito dopuštenje za vršenje velikog egzorcizma. Budući da se veliki egzorcizam može moliti samo nad osobom za koju se s moralnom sigurnošću utvrdi da je opsjednuta od zloduha, pokazani su načini izvanrednih sotonskih djelovanja, te znakovi prema kojima se može prepoznati opsjednuće. Prigodom vršenja egzorcizma egzorcistu može molitvenu potporu davati izabrana skupina vjernika, a tijekom obreda zabranjena je nazočnost svih oblika sredstava društvenog priopćivanja. U obnovljenom obredu egzorcizma na važnosti je dobio osobito prozbeni (deprekativni) oblik molitve, a također i znakovi kao što su škropljenje blagoslovljenom vodom, znak križa, polaganje ruku i dahnuće prema opsjednutomu. Moguće prilagodbe, koje su ostavljene mjerodavnosti biskupskih konferencija, između ostalog predviđaju i izdavanja Pastoralnog direktorija o uporabi velikog egzorcizma. U obredniku je odobren i jedan egzorcizam koji se može primijeniti u vrijeme velikih suprotstavljanja i progona Crkve, a odobrene su i molitve koje vjernici mogu privatno moliti kako bi se zaštitili od Zloga.

Uvod

Nauk Katoličke crkve o postojanju Zloga, a i liturgija egzorcizma kao sredstava u borbi protiv demona, tijekom dugoga niza stoljeća nisu bili upitni. Sredinom prošlog stoljeća, a osobito nakon Drugoga vatikanskog sabora, sve češće su se čuli, pa i u teološkim krugovima, neki disonantni glasovi u odnosu na postojanje Zloga, a slijedom toga i vrlo kritičan odnos prema egzorcizmima. Zbog toga je nužno potrebno u ovom uvodu u najkraćim crtama iznijeti katolički nauk o postojanju Zloga.

Bog, kao jedino biće koje je od vijeka, izvorište je i počelo svega što postoji. Sav, bilo nevidljivi, bilo vidljivi svijet, koji je On stvorio, bio je dobar. Nevidljiva bića koja Sveto pismo naziva anđelima, čista su, osobna i besmrtna bića, koja imaju razum i volju, a po svojoj savršenosti nadilaze sva druga stvorenja.¹ Neki od njih svojim su slobodnim izborom "iz dna bića i neopozivo otklonili Boga i njegovo kraljevstvo" i tako prouzročili svoj vlastiti pad i osudu.² Čovjeka, kojega je Bog stvorio na svoju sliku, anđeo odmetnik je, iz zavisti, zaveo na neposluh, iako čovjekovim slobodnim izborom,³ i tako ga "strovaljuje u smrt".⁴ U tom buntovniku protiv Boga i zavodniku čovjeka, Sveto Pismo i Crkvena predaja, vide "palog anđela, zvanog Sotona ili đavao".⁵

Utjelovljenjem Isusa Krista i dolaskom Božjega kraljevstva poraženo je kraljevstvo Sotone (Mt 12,28). Krist Bogo-Čovjek,

¹ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, (izd. Hrvatska biskupska konferencija), GK, Zagreb, 1994. (dalje: KKC), br. 330.

² Usp. KKC, br. 392, str. 112. Grijech palih anđela ne može biti oprošten, ali ne zbog manjka Božjeg milosrđa, nego zbog toga što je "neopoziv značaj anđeoskog izbora" (KKC, br. 393).

³ Usp. GS, 13.

⁴ Usp. KKC, br. 391.

⁵ Usp. KKC, br. 391. U Svetome pismu postoje i druga imena za Zloga, kao što su: "napasnik" (Mt 4, 3), "lažac i otac laži" (Iv 8, 44), "knez ovoga svijeta" (Iv 12, 31; 14, 30), "Zmaj velik", "Stara zmija", "zavodnik svega svijeta" (Otk 12, 9), "Protivnik" (2 Sol 2,4), "Bezakonik" (2 Sol 2, 8), "Beelzebul" (Mt 12, 24), "Beliar" (2 Kor 6,15) ali ipak najčešće "Sotona" Mk 1,13; 11,18; 22,3;

ne samo da pobjeđuje Zloga koji ga kuša, nego također svojom vlašću izgoni Sotonu i ostale zloduhe iz opsjednutih, namećući im svoju božansku volju.⁶ On nas je “po svome vazmenom otajstvu muke i uskrsnuća ‘otrgnuo iz ropstva đavla i grijeha’, uništavajući njihovu vlast i oslobađajući sve od zaraze zla.”⁷ Pa ipak, svu ljudsku povijest prožima teška borba protiv moći mraka, i ta borba, koja je započela od početka svijeta, trajat će sve do posljednjeg dana.⁸ Neprijateljsko djelovanje đavla pogađa “osobe, stvari, mjesta i pojavljuje se na različite načine”, stoga Crkva “molila je i moli da se ljudi oslobode od đavolskih zasjeda”.⁹ Posred brojnih sredstava u borbi protiv Sotone, Krist je svojim apostolima i učenicima dao vlast da istjeruju zloduhe,¹⁰ a Crkva to na osobit način čini slaveći egzorcizam nad onima koji su opsjednuti.

Nakon ovih polazišnih točaka, u ovom je radu potrebno rasvijetliti sam pojam egzorcizma i vidjeti koje vrste egzorcizama postoje. Zatim, treba pobliže protumačiti tko je mjerodavan za vršenje velikog egzorcizma i komu se ta služba može

1 Kor 5, 5; 2 Kor 12, 7; Ef 4, 27; 6, 11; 2 Sol 2, 9; Otk 12, 9; 20, 2) i “đavao” (Lk 4, 5; 4, 13; 8, 2; 11, 19; Iv 13, 2; Otk 12, 9; 20, 2.). Jedan od posljednjih dokumenata Crkve o demonologiji izdala je Kongregacija za nauk vjere 26. lipnja 1975. pod naslovom “Les formes multiples de la superstition” (Foi chrétienne et démonologie), usp. *Enchiridion Vaticanum*, t. 5. Documenti ufficiali della Santa Sede 1974-1976., EDB, Bologna, 1980., br. 1347-1393, str. 830-879). U zaključnom dijelu toga dokumenta kaže se: “Izlazi izvan okvira biblijskog i crkvenog učenja onaj tko ne prihvaća (đavlovu) opstojnost; ili od njega čini počelo koje postoji za sebe, a da ne bi imao, kao svako stvorenje, svoj početak u Bogu; ili tko ga tumači kao pseudostvarnost, kao pojmovnu i maštovitu personifikaciju nepoznatih uzroka naših zala”. (Isto, br. 1388, str. 874).

⁶ *Rituale Romanum, ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis PP. II promulgatum, De exorcismis et supplicationibus quibusdam*, editio tipica, Typis Vaticanis, MIM. (1999.), (dalje: *RR De exorcismis*), Praenotanda, br. 4; Mt 4, 1-11; Mt 12, 27-29; Lk 11, 19-20.

⁷ *RR De exorcismis*, Proemium, str. 6.

⁸ Usp. GS 37, 2; KKC, br. 401; br. 407; br. 409.

⁹ *RR De exorcismis*, Proemium, str. 6.

¹⁰ Usp. Mt 10, 8; Mk 3, 14-15; 6, 7, 13; Lk 9, 1; 10, 17-20; *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 6, str. 8.

povjeriti. Isto tako, treba poblizje odrediti nad kim se može moliti veliki egzorcizam i kako su ustrojeni njegovi obredi. I na kraju, potrebno je protumačiti kakvu i koliku mjerodavnost nad odredbama i obredima o egzorcizmu imaju biskupske konferencije.

1. POJAM I VRSTE EGZORCIZAMA

Egzorcizam je javno i mjerodavno traženje Crkve da, u ime Isusa Krista, osoba ili predmet budu zaštićeni od opsjednuća Zloga ili oslobođeni njegove vlasti.¹¹ Sam pojam "egzorcizam" u etimološkom smislu nastao je od predkršćanskog grčkog pojma "ἐπ-ορκίζειν" (*eporkizein*), što je značilo "dozivati demone", a koji je u kršćanstvu preoblikovan u "ἐξ-ορκίζειν" (*exorkizein* – naglašeni oblik od *horkizein*), a značio je "tjerati demone", "istjerivati demone"¹² ili "prisega", "zakletva", "zaklinjanje",¹³ "zaklinjati", "otklinjati".¹⁴ Prema definiciji egzorcizma slijedi da su to radnje koje smjeraju "izgonu zloduha ili oslobođenju od utjecaja Zloga, i to duhovnom vlašću koju je Isus povjerio Crkvi".¹⁵

¹¹ "Kada Crkva javno i mjerodavno, u ime Isusa Krista, traži da neka osoba ili predmet budu zaštićeni od opsjednuća Zloga i oslobođeni njegove vlasti, govori se o otklinjanju (egzorcizmu)" (KKC, br. 1673); "Cum Ecclesia publice et cum auctoritate, Iesu Christi nomine, petit ut quaedam persona vel res contra Maligni protegatur influxum et ab eius subtrahatur dominatu, id dicitur exorcismus." (RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 7, str. 9).

¹² Usp. A. Rodewyk, *Exorcismus*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. III., Herder, Freiburg, 1986., (A. Rodewyk, *Exorcismus*, *Lexikon*), kol. 1314; W. Głowa, *Egzorcyzm*, u: *Encyklopedia Katolicka*, t. IV., Lublin, 1985., st. 735.

¹³ Usp. I. Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, Zagreb, 2004., (dalje: Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*), str. 85.

¹⁴ M. Steiner, *O zlim dusima*, *Uz novi Obrednik egzorcizama*, u: *Obnovljeni život* 54 (1999.), 4, str. 486 (dalje: M. Steiner, *O zlim dusima*). Članak je ponovno objavljen 2005. u: *Vjera i zdravlje*, Zbornik radova s interdisciplinarnog, multikonfesionalnog i internacionalnog simpozija održanog 2. ožujka 2005. godine na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, ur. M. Jurčić, M. Nikić, H. Vukušić, *Zaklada biskup Josip Lang*, Zagreb, 2005., str. 289-303.

¹⁵ KKC, br. 1673.

U liturgijskom smislu egzorcizam spada u blagoslovine, koje *Zakonik kanonskoga prava* definira kao svete znakove kojima se “po zagovoru Crkve postižu osobiti duhovni učinci”.¹⁶

Iako je u Crkvi smisao pojma *egzorcizam* uvijek bio povezan s obredom istjerivanja zloduha,¹⁷ ipak se u liturgijskom smislu razlikovao mali i veliki egzorcizam. *Malim egzorcizmima* smatrali su se oni egzorcizmi koji su bili predviđeni i primje-njivani u obredu krštenja, u nekim posvetama i blagoslovima, te u blagoslovima u slučajevima đavolskih smetnja.¹⁸ Primjerice, u obredu krštenja odraslih, prema *Rimskom obredniku* iz 1929., bilo je predviđeno čak pet egzorcizama (zaklinjanja),¹⁹ dočim je u obredu krštenja djece bio predviđen jedan egzorcizam.²⁰ Osim toga, molitve malog egzorcizma bile su predviđene također prigodom blagoslova (zaklinjanja) vode, soli i ulja.²¹ Danas se

¹⁶ *Zakonik kanonskoga prava* proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima, GK, Zagreb, 1996., (dalje: *ZKP*), kan. 1166. Usp. SC, 60; KKC, 1667.; E. Sztafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4., ATK, Warszawa, 1986., str. 182 (dalje: E. Sztafrowski, *Podręcznik*). U *Kodeksu* iz 1917. blagoslovine su bile nešto drukčije definirane (usp. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi, iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae, Typis Polyglottis Vaticanis*, 1918., kan. 1144 [dalje: CIC 1917]).

¹⁷ “U starokršćanskoj literaturi latinska riječ exorcizare gotovo je isključivo sužena na značenje izgoniti zle sile, zle duhove... I u hrvatskom jeziku riječ egzorcizam rabi se danas isključivo u smislu ‘izgon zlih duhova’...” (usp. M. Steiner, *O zlim dusima*, str. 486).

¹⁸ Usp. E. Eichmann - K. Mörsdorf, *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, Bd. II. Sachenrecht, Verl. F. Schöningh, München-Paderborn-Wien, ¹⁰1961., str. 292 (dalje: Eichmann-Mörsdorf, *Lehrbuch des Kirchenrechts*).

¹⁹ Usp. Rimski obrednik, izdan po odredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa a oblašću svetoga G. N. pape Pija XI., udešen prema *Zborniku kanonskoga prava*, Tisak nadbiskupske tiskare, Zagreb, 1929.. br. 17; br. 19; br. 21; br. 33 (dalje: Rimski obrednik iz 1929.). Taj *Rimski obrednik* je bio prijevod tipskog izdanja *Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi iussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI. D. N. Pii Papae XI., ad normam Codicis Iuris Canonici accommodatum*, ed. typica, Romae, 1925.

²⁰ Usp. *Rimski obrednik* iz 1929., br. 12, str. 17.

²¹ *Rimski obrednik* iz 1929., blagoslov vode i soli, str. 254-256; blagoslov ulja, str. 271. Posebno je bilo izražajno zaklinjanje koje je prethodilo zaklinjanju vode i soli uoči Bogojavljenja (usp. *Isto*, str. 523-525 i 528-529). Usp. A. Rodewyk, *Exorcismus*, Lexikon, st. 1315.

pod pojmom malog egzorcizma podrazumijeva onaj egzorcizam koji se vrši u slavlju krštenja,²² kao i onaj koji se vrši u tijeku katekumenata odraslih.²³ *Svečani ili veliki egzorcizam* bio je onaj koji se vršio nad osobama koje su bile opsjednute zloduhom, iako u *Rimskom obredniku* iz 1929. nije bio izričekom nazvan "veliki egzorcizam".²⁴ Međutim, u novom Rimskom obredniku *De exorcismis et supplicationibus quibusdam* (dalje u tekstu: *De exorcismis*) taj egzorcizam jasno je naslovljen kao "*Ritus exorcismi maioris*".²⁵ Sljedeća bitna razlika između velikoga i malog egzorcizma u ranijem Rimskom obredniku iz 1929. bila je i u tome što je mali egzorcizam mogao vršiti onaj tko je mogao zakonito vršiti obred u kojem je mali egzorcizam bio predviđen.²⁶ Međutim, veliki egzorcizam mogao je vršiti samo biskup ili svećenik s biskupovim dopuštenjem.²⁷ To načelo je ostalo i danas u važećim pravnim i bogoslužnim zakonima. U suglasju s njima, male egzorcizme u obredu krštenja i u vrijeme katekumenata zakonito može vršiti svećenik ili đakon. Dapače,

²² "U jednostavnom obliku egzorcizam se vrši u slavlju krštenja." (KKC, br. 1673); "Etiam in Baptismo parvulorum fit prex exorcismi super infantes..." (RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 8, str. 9); usp. *Rimski obrednik, obnovljen odlukom obnovljen prema odluci Svetog Ekumenskog Sabora II. Vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI., Red krštenja*, KS, Zagreb, 1993., br. 49, str. 29; br. 86, str. 42-43; br. 115, str. 54; br. 221, str. 115.

²³ "Exorcismi forma simplici super electos faciendi, tempore catechumenatus, seu exorcismi minores preces Ecclesiae sunt..." (RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 8, str. 9). Usp. *Rimski obrednik, obnovljen odlukom Svetoga Općeg sabora Drugog Vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, KS, Zagreb, 1998., br. 101, str. 54; br. 156, str. 76 (dalje: *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*); obrasci malog egzorcizma, br. 109-118, str. 56-60; br. 373, str. 234-237.

²⁴ Naslov obreda egzorcizma je glasio: "Zaklinjanje opsjednutih od zla duha" (*Rimski obrednik* iz 1929., Naslov. XI., glava I., str. 363); usp. Eichmann-Mörsdorf, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, str. 291.

²⁵ Usp. RR *De exorcismis*, str. 17.

²⁶ Usp. CIC 1917., kan. 1153; E. Szafrrowski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowi soborowej*, t. II., ATK, Warszawa, 1979., str. 326 (dalje: E. Szafrrowski, *Prawo kanoniczne*).

²⁷ Usp. CIC 1917, kan. 1151, § 1; *Rimski obrednik* iz 1929., XI., I. br. 1. str. 363 i XI., III., str. 389.

male egzorcizme nad katekumenima mogao bi vršiti “dostojan i prikladan katehist koga za tu službu ovlasti biskup”.²⁸

Što se tiče oblika, egzorcizam može biti *prozbeni* (*deprekativni*) i *zapovjedni* (*imperativni*). Prozbeni egzorcizam je molitva koja je upravljena Bogu za oslobođenje od Zloga, dočim se zapovjedni egzorcizam sastoji u zapovijedanju zlom duhu da napusti osobu, drugo živo biće, stvar ili mjesto.²⁹ Kada će koji od njih biti primijenjen, kao i to kako se vrši veliki egzorcizam, određeno je posebnim pravnim i bogoslužnim propisima, o kojima će biti govora u sljedećem dijelu rada.

2. SLUŽITELJ VELIKOG EGZORCIZMA I DOPUŠTENJE MJERODAVNE CRKVENE VLASTI

Zakonik kanonskoga prava izričito određuje: “Nitko ne može zakonito izricati zaklinjanje nad opsjednutim, osim ako je od mjesnog ordinarija dobio posebno i izričito dopuštenje.”³⁰ Iz naravi ove odredbe vidljivo je da se radi o izričitoj zabrani poduzimanja velikog egzorcizma prije nego li se od mjerodavnog mjesnog ordinarija ne dobije odgovarajuće dopuštenje.³¹ Mjesni ordinarij takvo dopuštenje smije dati “samo prezbiteru”,³² što znači da ga ne može dati đakonu ili laiku. U odgovoru Kongregacije za nauk vjere iz 1985. jasno se kaže da “se vjernici ne smiju služiti formulom egzorcizama protiv sotone

²⁸ Usp. *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, br. 109, str. 56; *KKC*, br. 1673.

²⁹ Usp. M. Steiner, *O zlim dusima*, str. 486.

³⁰ *ZKP*, kan. 1172. § 1. Usp. *KKC*, br. 1673. U *Zakoniku kanona Istočnih crkava* nema odgovarajuće niti koje druge odredbe o egzorcizmu.

³¹ Apostolska Stolica je 2000. god. ponovila tu zabranu riječima: “Služba egzorcizma mora se vršiti u strogoj ovisnosti o dijecezanskom biskupu, u skladu s kan. 1172...” (Kongregacija za nauk vjere, *Instructio Ardens felicitas*, [14. rujna 2000.], Art. 8, § 1, u: *Enchiridion vaticanum*, t. 19, br. 1291, str. 782). Dokument je preveden na hrvatski jezik: Kongregacija za nauk vjere, *Naputak o molitvama kojima se od Boga moli ozdravljenje*, KS, Zagreb, 2001., čl. 8, § 1, str. 25 (dalje: Kongregacija za nauk vjere, *Naputak o molitvama*).

³² *ZKP*, kan. 1172, § 2.

i palih anđela, koja je objavljena na preporuku pape Leona XIII., a tim više ne smiju upotrebljavati integralni tekst tog (o. a. velikog) egzorcizma”.³³ Prema tome, službu egzorcista mjesni ordinarij smije povjeriti samo i isključivo prezbiteru, koji će još uz to trebati imati i neke druge odlike.

Pa iako je ova zakonska odredba relativno stroga, ipak je povijesno gledano, praksa Crkve u ranijim stoljećima što se tiče osobe egzorcista, bila nešto drukčija. U prva tri stoljeća Crkve svaki vjernik koji je bio obdaren odgovarajućom karizmom, mogao je vršiti egzorcizam.³⁴ Već polovicom III. st. u Rimskoj crkvi susreće se prvo svjedočanstvo o postojanju egzorcista kao samostalne službe u Crkvi.³⁵ Od IX. st. služba egzorcista razvija se kao niži red na putu prema svećeništvu,³⁶ što se zadržalo sve do 1972., kada je Pavao VI. ukinuo niže svete redove.³⁷ Ipak, od Tridentskog sabora klerici s nižim redom

³³ Kongregacija za nauk vjere, *Inde ab aliquot annis, Epistula ordinariis locorum missa in mentem de exorcismis revocantur*, br. 2, od 29. listopada 1985., prot. n. 291/70, u: AAS 77 (1985), str. 1169.

³⁴ Usp. A. Rodewyk, *Exorcismus*, Lexikon, st. 1315; W. Głowa, *Egzorcysta*, u: Encyklopedia Katolicka, t. IV., Lublin, 1985., st. 734 (dalje: W. Głowa, *Egzorcysta*, Encyklopedia).

³⁵ U jednom pismu iz 252. papa Kornelije piše biskupu Fabiju u Antiohiji da Rimski crkva ima “pedeset i dva egzorcista, čitača i vratara”. Usp. Cornelius Ep. Romanus, *Epist. ad Fabium ep. Antiochenum*, (De Novatioano schismatico et de numero cleri Romani), 11, u: C. Kirch, *Enchiridion fontium historiae Ecclesiasticae antiquae*, Herder, Friburgi Brisgoviae, 1910., br. 223, str. 144; Euzebij Cezarejski, *Crkvena povijest*, knjiga 6, poglavlje 43, br. 11, (preveo, napisao uvod i bilješke M. Mandac), Služba Božja, Split, 2004., str. 568; S. Corneli papae, *Epistola IX. Ad Fabium Antiochenum episcopum fragmenta*, br. III., u: Migne, *Patrologiae cursus completus, series latina*, (PL), t. 3, Parisii, 1886., st. 766-767; W. Głowa, *Egzorcysta*, Encyklopedia, st. 734; H. Jedin, *Velika povijest Crkve*, sv. I., KS, Zagreb, 2001., str. 381.

³⁶ T. Schnitzer, *Exorzistat*, u: Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. III., Herder, Freiburg, ²1986., st. 1316.

³⁷ Usp. Pavao VI., Apostolsko pismo motu proprio *Ministeria quaedam* kojim se obnavlja disciplina prve tonsure, nižih redova i poddakonata u Latinskoj Crkvi, u: Rimski pontifikal, obnovljen prema odluci Svetog Ekumenskog Sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Službe u Crkvi, Ređenja, Posvete, Zavjetovanja, KS, Zagreb, 1988., str. 9; E. Szafrrowski, *Podręcznik*, str. 187.

egzorcista više nisu mogli vršiti egzorcizme kao do tada,³⁸ nego su oni bili pridržani biskupima i svećenicima.

Slijedom tog povijesnog razvitka, Kodeks iz 1917. donio je odredbu prema kojoj nitko tko je primio vlast zaklinjanja ne može zakonito vršiti egzorcizam nad opsjednutima, ako nije dobio posebno i izričito dopuštenje od ordinarija.³⁹ Kodeks je time potvrdio bogoslužne odredbe pape Pavla V., koje su se već nalazile u Rimskom obredniku iz 1614.,⁴⁰ koje su, u odnosu na egzorcizam, ostale u bitnome iste sve do kraja 1998. god. Dopuštenje za vršenje egzorcizma ordinarij je trebao dati svećeniku pod određenim uvjetima.⁴¹ Prema tome, vršenje egzorcizma od Tridentskog sabora bilo je pridržano biskupu ili svećeniku kojemu je biskup dao posebno i izričito dopuštenje, i koji je istodobno ispunjavao određene uvjete.⁴²

Novi Rimski obrednik *De exorcismis*, u suglasju s odredbom iz kan. 1172. *Zakonika kanonskoga prava*, također je propisao da se "služba obavljanja egzorcizma nad opsjednutima daje posebnim izričitim dopuštanjem mjesnog ordinarija koji je u pravilu dijecezanski biskup". A zatim određuje: "to se dopuštenje smije dati samo svećeniku".⁴³ Međutim, da bi dijecezanski biskup podijelio dopuštenje nekom prezbiteru,

³⁸ Tridentski je sabor službu nižega reda egzorcista ograničio na sporedne liturgijsko-pastoralne dužnosti kao što su: pomoć u brizi za bolesnike, tumačenje bogoslužnih obreda u crkvi na veće blagdane i sl. (usp. Tridentski sabor, sess. 22. od 18. rujna 1562., III/C. *Exorcistarum officium*, u: Dokumenty soborów powszechnich, t. IV., VAM, Kraków, 2005., str. 637).

³⁹ "Nemo, potestate exorcizandi praedictus, exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario peculiarem et expressam licentiam obtinuerit." (CIC 1917., kan. 1151).

⁴⁰ Usp. *Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI. D. N. Pii Papae XI., ad normam Codicis Juris Canonici accommodatum*, ed. typica, Romae, 1925.

⁴¹ Usp. CIC 1917., kan. 1151, § 2; *Rimski obrednik* iz 1929., nasl. XI., gl. I., br. 1.

⁴² Usp. *Rimski obrednik* iz 1929., nasl. XI., gl. I., br. 1 i gl. III.

⁴³ U *Obredniku* se kaže, da kada se u odredbama spominje pojam "egzorcist", onda se misli na "svećenika egzorcistu" (usp. RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 13, str. 11).

prezbiter treba biti sposoban za tu službu. Stoga se postavlja pitanje: Koje vlastitosti treba imati prezbiter da bi mu mjesni ordinarij mogao dati dopuštenje za vršenje egzorcizma?

Kodeks iz 1917. određivao je da dopuštenje za vršenje egzorcizma ordinarij treba dati svećeniku koji se odlikuje "pobožnošću, razboritošću i neporočnošću života".⁴⁴ *Rimski obrednik* iz 1929. uz te odlike, također traži da svećenik bude "zreo", "častan čovjek" i "uzorna života", koji će službu vršiti "bez ikakve pohlepe za zemaljskom plaćom", "postojano i smjerno".⁴⁵ *Zakonik kanonskoga prava* na još odrješitiji način nego Kodeks iz 1917. zahtijeva: "Neka mjesni ordinarij podijeli to dopuštenje samo prezbiteru koji se odlikuje pobožnošću, znanjem, razboritošću i neporočnošću života."⁴⁶ Iz izričaja ove pravne odredbe može se iščitati želja zakonodavca, da dijecezanski biskup ne bi smio dati dopuštenje za vršenje egzorcizma nekom svećeniku koji ne posjeduje te nabrojene osobine. Novi Rimski obrednik *De exorcismis* k tome još dodaje da prezbiter treba biti "za tu službu posebno pripravljen", te da je dužan povjerenu službu vršiti "povjerljivo i skromno pod vodstvom dijecezanskog biskupa".⁴⁷ Osim ovdje spomenutih osobina koje egzorcist treba posjedovati, iskusni egzorcisti nabrajaju i druge. Smatraju da bi trebao - što se tiče znanja - dobro poznavati psihijatriju, neurologiju, parapsihologiju svjesnoga i podsvjesnoga, glavne zakone kvantne i subatomske

⁴⁴ "Haec licentia ab Ordinario concedatur tantummodo sacerdoti pietate, prudentia ac vitae integritate praedito..." (CIC 1917, kan. 1151, § 2).

⁴⁵ *Rimski obrednik* iz 1929., nasl. XI., gl. I., br. 1.

⁴⁶ ZKP, kan. 1172, § 2. U tijeku obnove Kodeksa iz 1917., od prijašnja tri kanona (kan. 1151-1153) ostao je samo jedan koji je u Nacrtu iz 1980. glasio: "1126 - § 1. Nemo exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario loci peculiarem et expressam licentiam obtinuerit. § 2. Haec licentia ab Ordinario loci concedatur tantummodo sacerdoti pietate, scientia, prudentia ac vitae integritate praedicto." (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema, iuxta animadversiones S. R. E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticorum necnon Superiorum Institutum vite consecratae cognitum*, LEV, 1980., str. 255).

⁴⁷ RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 13, str. 11.

fizike,⁴⁸ ili čak imati dopunski studij iz psihologije i psihijatrije kao i određeno iskustvo stečeno na psihijatrijskim klinikama.⁴⁹ Što se tiče duhovnih odlika, trebao bi biti čovjek razborit, snažne vjere, pobožan, ponizan, ustrajan u molitvi, živjeti asketskim životom, biti nadaren karizmom oslobađanja i sl.⁵⁰ Prema tome, ono što je u *Zakoniku* i Novom obredniku *De exorcismis* vrlo kratko spomenuto kao “pobožnost, znanje, razborit i neporočan život”, očito ima svoj daleko veći sadržaj, o kojem bi mjesni ordinarij pri povjeravanju službe egzorcista neizostavno trebao voditi računa. U svakom slučaju, službu egzorcista ne bi mogao povjeriti laiku ili đakonu, nego isključivo prezbiteru koji posjeduje tražene odlike.

Imajući u vidu izložene odredbe, nameće se pitanje: je li mjesni ordinarij dužan imenovati egzorcistu “na stalno” ili tu službu može povjeravati “po potrebi” za svaki pojedini slučaj? Crkveni pravnici u svojim komentarima ne postavljaju to pitanje. Međutim, egzorcisti koji pišu o egzorcizmima, pokušavajući odgovoriti na to pitanje daju različite odgovore. Tako G. Amorth smatra da bi svaki biskup trebao imenovati stalnog egzorcista u svojoj biskupiji koji bi vršio to svoje poslanje nad vjernicima koji mu se obrate za pomoć.⁵¹ Nasuprot tome, P. Ernetti smatra, da biskup nije dužan imenovati egzorcista

⁴⁸ Usp. P. Ernetti, *Kateheza Sotone. Iz višedesetljetnog iskustva jednog egzorciste*, Jelsa, 2004., str. 188 i 224 (dalje: Ernetti, *Kateheza Sotone*); Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 102; G. Amorth, *Egzorcist govori*, izd. Duh i voda, Jelsa, 1995., str. 157 i 159 (dalje: Amorth, *Egzorcist govori*). Pellegrino Ernetti umro je prije nekoliko godina, a kao egzorcist je djelovao 24 godine u Venecijanskoj biskupiji. Gabriele Amorth je egzorcist Rimske biskupije od 1985. U početku je bio pomoćnik egzorcistu Kandidu Amantiniju, koji je službu egzorcista vršio 36 godina. Nakon Amantinijeve smrti (1992.), G. Amorth samostalno vrši službu egzorciste još i danas.

⁴⁹ Usp. J. Müller, *Liturgija izbjavljenja od zla – egzorcizam u Katoličkoj Crkvi*, u: J. Müller (priređivač), *Demoni među nama?*, Egzorcizam danas, UPT, Āakovo, 1998., str. 55-56.

⁵⁰ Usp. P. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 188 i 224; Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 102; Amorth, *Egzorcist govori*, str. 157 i 159; F. MacNutt, *Oslobodenje od zlih duhova*, Praktični priručnik, Zagreb, 2005., str. 136 (dalje: MacNutt, *Oslobodenje od zlih duhova*).

⁵¹ Usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 16 i str. 174-176.

kao stalnu službu, jer takva služba ne postoji u *Zakoniku kanonskoga prava*.⁵² Ta dva suprotstavljena mišljenja, čini se, razrješuje novi obrednik *De exorcismis* koji kaže da mjesni ordinarij može službu egzorcista povjeriti “stalno ili za pojedini slučaj”.⁵³ Uzimajući u obzir ta mišljenja i odredbe, čini se da dijecezanski biskup, odnosno mjesni ordinarij može imenovati egzorcista na stalno u svojoj biskupiji zahtijeva li to česta potreba vjernika. Ako nema takve potrebe, može ga imenovati za svaki pojedini slučaj kad je to uistinu potrebno. Ipak, kada se radi o egzorcistu koji je imenovan “na stalno”, on bi svaki put kada se ispune uvjeti prema kojima je prijeko potrebno primijeniti obred velikog egzorcizma nad opsjednutim, trebao dobiti posebno i izričito dopuštenje mjesnog ordinarija. U svakom slučaju, pri imenovanju svećenika za tu službu, mjesni ordinarij mora voditi računa o potrebitim vrlinama koje, u odnosu na osobu, *Zakonik* i Novi obrednik *De exorcismis* zahtijevaju.

3. ZNAKOVI I OBLICI OPSJEDNUĆA

Kodeks iz 1917. određivao je da svećenik koji je dobio dopuštenje od ordinarija za vršenje egzorcizma, ne smije pristupiti zaklinjanju ako prije toga nije pomnom i razboritom istragom ustanovio da je osoba zaista opsjednuta od zloduha.⁵⁴ U *Zakoniku kanonskoga prava* nema više te odredbe, što ne znači da nije potrebno najprije ispitati je li osoba stvarno opsjednuta. Naime, već je *Katekizam Katoličke Crkve* naglasio: “Važno je, (...) prije nego se slavi egzorcizam, osigurati se, da se radi o prisutnosti Zloga, a ne o bolesti.”⁵⁵ Novi Rimski

⁵² Usp. P. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 237.

⁵³ “Sacerdos vero, cui munus exorcistae stabiliter vel ad actum commissum est...” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 13, str. 11).

⁵⁴ “Haec licentia ab Ordinario concedatur tantummodo sacerdoti... qui ad exorcismos ne procedat, nisi postquam diligenti prudentique investigatione compererit exorcizandum esse revera a daemone obsessum.” (*CIC* 1917, kan. 1151, § 2).

⁵⁵ *KKC*, br. 1673.

obrednik *De exorcismis* još izričitiije određuje: “Neka se, stoga, egzorcist ne odlučuje na slavljenje egzorcizma ako se ne utvrdi, s moralnom sigurnošću, da je onaj nad kime treba obaviti egzorcizam uistinu opsjednut od zloduha...”⁵⁶ Stoga je potrebno vidjeti kakvih sve vrsta sotonskih nasrtaja ima, kako bi se moglo procijeniti kada se molitve velikog egzorcizma mogu primijeniti.

Znakovito je da skoro svaki egzorcist predlaže neku svoju podjelu kada želi prikazati stupnjeve djelovanja zlih duhova na čovjeka. Ipak, svi se slažu s temeljnom podjelom, prema kojoj postoje “redovita” i “izvanredna” sotonska djelovanja. Redovita sotonska djelovanja očituju se u onome što se običava nazivati napastovanjima, koja su u biti poticaji i podražaji na zlo i grijeh. Takvom utjecaju Sotone podložni su svi ljudi. U borbi protiv njih nisu potrebne intervencije egzorcista, već Crkva preporučuje redovita sredstva milosti, kao što su često pristupanje sakramentima, molitva, odricanje itd.⁵⁷

Što se tiče *izvanrednih* sotonskih djelovanja, mišljenja autora su podijeljena.⁵⁸ Nama se ipak čini prikladnom podjela koju nude J. Marčelić i B. Medvid, kojom žele pridonijeti stvaranju hrvatskog nazivlja u ovom području.⁵⁹ Prema toj

⁵⁶ “Exorcista igitur ad exorcismum celebrandum ne procedat nisi compererit, morali certitudine fretus, exorcizandum esse revera a daemone obsessum...” (RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 16, str. 12).

⁵⁷ Usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 173-174; Amorth, *Egzorcist govori*, str. 34; Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 32; MacNutt, *Oslobodenje od zlih duhova*, str. 67 i drugi autori.

⁵⁸ Ernetti navodi sedam vrsta sotonskog djelovanja: 1. đavolsko gospodarenje nad nekom osobom; 2. vanjske smetnje; 3. đavolske infestacije; 4. đavolske veksacije; 5. đavolske invazije; 6. đavolsko posjednuće; 7. đavolsko opsjednuće (usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 174-177 i 235). G. Amorth i I. Vinkov nude podjelu na: 1. fizičke patnje uzrokovane od Sotone izvana; 2. đavolsko opsjednuće; 3. đavolsko zlostavljanje; 4. đavolske opsesije; 5. đavolsko uznemiravanje (usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 35-37; Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 32-35). Sličnu podjelu nudi i M. Bolobanić (usp. *Kako prepoznati zamke zloga*, Zadar, 2000., str. 35-39).

⁵⁹ Autori su svoju podjelu ponudili na početku prevedene knjige G. Amortha, *Novi izvještaji jednog egzorcista*, pod naslovom *Upozorenje o terminologiji* (usp. G. Amorth, *Novi izvještaji jednog egzorciste*, Duh i voda, Jelsa, 1997.,

podjeli, izvanredna sotonska djelovanja mogu se očitovati poglavito na tri načina, i to kroz:

1. *Đavolsko gospodarenje nad nekom osobom (soggezione diabolica)*, koje se događa kada se osoba sama preda đavlu, izričitim ili uključnim savezom s njim, tako da đavao postaje njen gospodar.⁶⁰

2. *Đavolsko napadanje osobe izvana (opsjedanje, opsessio)* takvo je sotonsko djelovanje koje se očituje u izvanjskim napadima na osobu, pri čemu zloduh ne zaposjeda njezine nutarnje moći. Takvi napadi mogu imati više načina i stupnjeva, i to: a) đavolske infestacije, što označava napade na čovjekovu imovinu, mjesta, predmete, životinje,⁶¹ b) izvanjsko fizičko napadanje na osobu, kada đavao nanosi nekoj osobi fizičke patnje, što se događalo mnogim svecima,⁶² ali koje također mogu biti posljedica vraćanja; c) đavolske veksacije - su takvi đavolski nasrtaji kojima zloduh pogađa jednu ili više osoba (npr. obitelj), šteteći im u području zdravlja, ponašanja, osjećaja, posla ili međuljudskih odnosa.

3. *Đavolsko ulaženje u "nutrinu" osobe (zaposjedanje, posjednuće, possessio)*, označava stanje u kojemu đavao, bar dijelom, ulazi u nutrinu osobe preuzimajući gospodarenje nad nekim njezinim nutarnjim moćima. I ovdje može biti nekoliko stupnjeva: a) *đavolske invazije* takav su način đavolskoga djelovanja u kojem se događa razdjeljenje razuma od volje, pri

str. 6-7) te na početku Ernettijeve knjige, *Kateheza Sotone*, pod naslovom "Riječ izdavača" (Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 6-8).

⁶⁰ Pod takvu vlast đavla padaju oni koji se bave magijom ili koji postaju članovi sotonskih sekta (usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 174). O sotonizmu i sotonistima usp. M. Glavurtić, *Satana*, Sion, Zagreb, 2002.

⁶¹ Slučajevi takvih đavolskih napada su primjerice kada zloduh očituje svoju prisutnost u nekim stvarima ili u nekim prostorijama ili mjestima gdje osoba spava, kao što je jastuk, madrac i sl. (usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 175; J. Marčević – B. Medvid, *Riječ izdavača*, u: Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 7; Amorth, *Egzorcist govori*, str. 37).

⁶² Takve fizičke patnje mogu biti: pljuske, udarci šakama ili bičevima, udarci koji nastaju padanjem predmeta i kamenja na osobu i slično. Takvi slučajevi napadaja mogu se naći opisani u životima svetaca, npr. sv. Benedikta, Župnika Arškog, oca Pija i drugih.

čemu volja ostaje slobodna. Đavolsko djelovanje pogađa intelekt osobe, zbog čega volja ostaje bez vodstva;⁶³ b) *đavolske opsesije* - takvo su djelovanje kojim zloduh pogađa područje osjećaja, zbog čega osoba osjeća prisilne misli opsesivne naravi;⁶⁴ c) *đavolsko opsjednuće* - teški je oblik đavolske prisutnosti u kojem zloduh zaposjeda ljudsko tijelo i gospodari tjelesnim i duševnim sposobnostima osobe, djelujući pri tomu na njezin razum i volju neizravno, preko nutarnjih sjetila. Osoba u takvu stanju, prisiljena zloduhom, čini ili govori što inače nikada ne bi činila ili govorila da nije u stanju opsjednuća. Autori ove podjele tu vrstu đavolskog djelovanja nazivaju "opsjednuće u užem smislu" ili "posjednuće".⁶⁵

Svi se autori slažu u zaključku da je đavolsko opsjednuće najteža vrsta izvanredne đavolske prisutnosti. Neki međutim naglašavaju da "postoji mnoštvo različitih đavolskih opsjednuća s velikim razlikama obzirom na težinu i simptome".⁶⁶ Stoga je potrebno da egzorcist u svakom pojedinom i konkretnom slučaju pomno ispita radi li se stvarno o opsjednuću ili pak to nije slučaj.

U *Rimskom obredniku* iz 1929. nalazilo se veoma značajno upozorenje egzorcistu "neka lako ne povjeruje, da je netko opsjednut od zla duha, već neka ima pred očima znakove, kojima se opsjednuti raspoznaje od onih, što boluju od crne

⁶³ Ta vrsta đavolskog djelovanja posebnost je u Ernettijevoj kategorizaciji. Za njega Ernetti kaže da je posebno težak "bilo za dijagnosticiranje bilo liječenje", zbog čega su potrebne "prave neuropsihijatrijske i parapsihološke analize" prije nego egzorcist pristupi moljenju egzorcizma (usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 176).

⁶⁴ Takve opsesivne misli mogu biti primjerice: misli na psovke, samoubilačke misli, bludne misli, buntovne i nasilničke misli i sl.

⁶⁵ J. Marčelić – B. Medvid, *Riječ izdavača*, u: Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 6-8. Čaranje, vraćanje, nabačaj i sl. načini su na koje đavao, posredstvom nekog čovjeka, može izvanredno djelovati na drugog čovjeka kako bi mu naškodilo. Ernetti govoreći o čaranju, naziva ga maleficij, a definira ga kao "umijeće da se škodi drugim osobama preko đavla". On čaranje dijeli na pet vrsta: 1. vradžbine vezivanja; 2. vradžbine zaljublivanja; 3. vradžbine trovanja; 4. vradžbine raspadanja; 5. vradžbine prijenosa. Cilj svakog od ovdje nabrojanih tipova čaranja jest, da se, posredstvom Sotone, nanese šteta drugim ljudima (usp. *Kateheza Sotone*, str. 181-182).

⁶⁶ Amorth, *Egzorcist govori*, str. 35; usp. Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 177; Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 35.

žuči ili kakove druge bolesti”.⁶⁷ Spominjući “crnu žuč” (*altra bilis*⁶⁸) i “druge bolesti” misli se ponajprije na psihičke bolesti. Na sličan način i *Katekizam* upozorava na to da ne bi koja bolest, osobito psihička, zbog krive procjene, bila shvaćena kao opsjednuće.⁶⁹ Neki autori smatraju nužnim iscrpiti sve mogućnosti medicine i psihologije prije negoli se zaključi da se radi o opsjednuću i pristupi molitvama egzorcizma. Nasuprot tome, neki egzorcisti primjećuju da opsjednute osobe najčešće potraže njihovu pomoć tek kada su sve dotad poduzete liječničke pretrage i liječenja bili bezuspješni.⁷⁰ Pa iako su mnogi ljudi danas skloniji probleme u području psihe pripisati psihičkoj bolesti prije nego opsjednuću, ipak bi prije primjene egzorcizma trebalo, na temelju pravih liječničkih pretraga, isključiti prisutnost psihičke bolesti.

Novi Rimski obrednik *De exorcismis* naglašava: “Egzorcist u slučaju onoga što se zove đavolska intervencija, prije svega neka postupa nadasve oprezno i razborito. Ponajprije, neka ne povjeruje olako, da je opsjednut od zloduha netko, koga muči neka bolest, osobito psihička. Isto tako, neka ne povjeruje odmah da je riječ o opsjednuću čim netko tvrdi da ga sotona na poseban način napastuje, vodi u očaj ili napokon muči; naime vlastita mašta može dovesti u zabludu.”⁷¹ Međutim, *Novi obrednik* istodobno upozorava egzorcista: “... neka također pazi na spletke i lukavstva kojima se služi đavao da obmani čovjeka i uvjeri opsjednutoga da se ne utječe egzorcizmu, da je njegova bolest prirodna ili da spada na medicinu.”⁷² Nije

⁶⁷ *Rimski obrednik* iz 1929., br. 3, str. 363.

⁶⁸ Latinski pojam *bilis* , - is, f., prvotno značenje je “žuč”, a drugotno: gnjev, srdžba, ljutnja, ludilo (usp. J. Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, sv. I., Matica hrvatska, Velika Gorica, 2000., str. 329). “Altra bilis” znači melankoliju, nevoljkost i sl. (usp. A. Jougan, *Stownik kościelny łacińsko-polski*, KSW, Poznań – Warszawa – Lublin, ³1958., str. 73).

⁶⁹ Usp. KKC, br. 1673.

⁷⁰ Usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 72; J. Müller, *Liturgija izbavljenja od zla – egzorcizam u Katoličkoj Crkvi*, u: J. Müller (priređivač), *Demoni među nama?*, *Egzorcizam danas*, UPT, Đakovo, 1998., str. 53.

⁷¹ *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 14, str. 11.

⁷² *Isto*.

rijedak slučaj da su brojne psihičke bolesti isprepletene s djelovanjem zloduha, zbog čega će uvijek biti potrebno provesti pomno ispitivanje u suradnji sa stručnim osobama u tom području.⁷³ Prema tome, doista će biti potrebno svaki slučaj ispitati posebno, uz pomoć stručnjaka u području psihologije, psihijatrije i drugih medicinskih znanosti, kako bi se došlo do ispravne prosudbe o tome radi li se kod konkretne osobe o blažoj ili težoj prisutnosti demonskih sila ili se radi o đavolskom djelovanju koje je povezano sa psihičkom bolešću ili se pak radi isključivo o psihičkoj bolesti.

Kako bi egzorcist mogao donijeti ispravnu prosudbu, *Rimski obrednik* iz 1929. upućivao je na znakove koji pomažu u prepoznavanju demonske prisutnosti. Tamo se kaže: "A znaci, da je netko opsjedan od zla duha, jesu: ako nepoznatim jezikom više riječi govori ili razumije drugoga, koji tako govori; ako otkriva daleke i tajne stvari; ako pokazuje snagu, koja nadmašuje njegovu dob ili stanje, i drugo slično."⁷⁴ Egzorcisti koji imaju dugogodišnje iskustvo, navode i druge znakove demonske prisutnosti, kao što su primjerice nedjelotvornost lijekova, dugogodišnje neuspješno liječenje, levitacija vlastitog tijela, nevjerojatne akrobatske sposobnosti, sposobnost čitanja tuđih misli, ispuštanje zastrašujućih glasova, izobličjenje lica s bolesno upaljenim očima, nestanak intelektivnosti, trajno psihičko i fizičko propadanje, sposobnost recitiranja dužih tekstova iz knjiga koje osoba nikad nije čitala i tomu slično.⁷⁵

Uz tradicionalne znakove opsjednuća koje je navodio *Rimski obrednik* iz 1929., *Novi obrednik De exorcismis* značajno dodaje i nove: "No budući da takvi znakovi nisu nužno đavolskoga podrijetla, treba također obratiti pozornost i na druge, koji na drugi način očituju đavolski zahvat, kao npr. žestoku odbojnost prema Bogu, presvetom imenu Isusovu,

⁷³ Vinkov govoreći o "simptomatologiji i dijagnosticiranju demonskog djelovanja", donosi kriterije prema kojima se može razlikovati psihofizičko oboljenje i opsjednuće, ili shizofrenija i opsjednuće, ili histerija i opsjednuće itd. (usp. Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 39-49).

⁷⁴ *Rimski obrednik* iz 1929., br. 3, str. 363.

⁷⁵ Usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 72 i 73; Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 128-129.

Blaženoj Djevici Mariji i svecima, Crkvi, Božjoj riječi, stvarima, obredima, osobito blagoslovinama, prema svetim slikama.”⁷⁶ Nakon toga se u *Novom obredniku* kaže: “Treba napokon katkada pomno razmotriti i odnos svih tih znakova prema vjeri i duhovnoj zauzetosti u kršćanskom životu, jer Zli je nadasve neprijatelj Božji i svega što vjernike združuje s Božjim spasenjskim djelovanjem.”⁷⁷ Navedeni znakovi ipak nisu iscrpno nabrojani, jer mogu postojati i drugi pokazatelji koji upućuju na opsjednuće. Ipak, kada je tih znakova više, onda će i sigurnost u prosudbi o prisutnosti zloduha biti veća. Međutim, egzorcist će u tim i drugim slučajevima o nužnosti primjene egzorcizma zatražiti savjet stručnjaka za duhovnost i, kad je potrebno, savjet stručnjaka s područja medicine i psihijatrije, pod uvjetom da oni imaju “osjećaj za duhovne stvari”.⁷⁸ Tek kada je egzorcist sve istražio i došao do moralne sigurnosti⁷⁹ da je neka osoba opsjednuta, može sve izložiti mjesnom ordinariju koji će mu dati dopuštenje za slavljenje egzorcizma. U onim slučajevima kada egzorcist ne može doći do takve moralne sigurnosti, dužan je cijeli slučaj izložiti dijecezanskom biskupu kojem pripada pravo donošenja konačne odluke o tome hoće

⁷⁶ “Cum autem signa huiusmodi non necessario reputanda sint ex parte diaboli provenientia, attendere etiam oportet ad alia, praesertim ordinis moralis et spiritualis, quae alio modo interventum diabolicum manifestant, ut v. g. aversionem vehementem a Deo, Santissimo Nomine Iesu, Beata Virgine Maria et Sanctis, Ecclesia, verbo Dei, rebus, praesertim sacramentalibus, et imaginibus sacris.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 16, str. 12).

⁷⁷ *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 16, str. 12.

⁷⁸ “De necessitate adhibendi ritum exorcismi, exorcista prudenter iudicabit post diligentem inquisitionem, secreto confessionis semper servato, consultis, in quantum fieri potest, expertis in rebus spiritualibus et, quatenus opus sit, in scientia medicinae et psychiatriae, qui sensum habeant rerum spiritualium.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 17, str. 12).

⁷⁹ U dolaženju do moralne sigurnosti da se zaista radi o opsjednuću, M. Steiner kaže da se trebaju ispuniti tri uvjeta: a) prisutnost znakova razdvojene osobnosti koju “karakterizira jako protivljenje svetome”; b) prisutnost pojava koje “izlaze iz područja psihijatrije i vraćaju se u sferu parapsihologije”; c) načini na koje se spomenute pojave očituju trebaju biti “drukčije i suprotne onim znanstvenima” (*O zlim dusima*, str. 487).

li biti potrebno primijeniti egzorcizam ili ne,⁸⁰ te zavisno od toga dati egzorcisti posebno i izričito dopuštenje da pristupi slavljenju egzorcizma.

Ovdje nastaje pitanje: što učiniti u onim slučajevima kada se ne radi o pravom opsjednuću, nego o nekom drugom, blažem, načinu prisutnosti zloduha i njegovu djelovanju na neku osobu?

Prije su egzorcisti, kad bi bili u dvojbi da li doista kod nekog postoji prava sotonska prisutnost, primjenjivali tzv. "pro-bne egzorcizme".⁸¹ Uporište za takvo postupanje nalazili su u *Katekizmu Katoličke Crkve*, koji kaže da "egzorcizam smjera izgonu zloduha ili oslobođenju od utjecaja zloduha",⁸² što se tumačilo tako da bi se egzorcizam mogao slaviti ne samo nad opsjednutima nego i nad onima koji pate od drugih tipova izvanredne đavolske prisutnosti. I. Vinkov primjerice izričito kaže, da vršenje egzorcizma ima dvostruki cilj: "1. oslobođenje opsjednutih, 2. postavljanje dijagnoze opsjednutosti", jer "samo preko egzorcizma doznaje se radi li se zaista o demonskom opsjednuću...". Autor ipak značajno dodaje: "Ovaj egzorcizam ne spominje se u obrednicima i poznaju ga samo oni koji obavljaju egzorcizme."⁸³

Spomenuta mišljenja traganje su za rješenjima praktičnih problema i dvojbi pred kojima se često mogu naći egzorcisti u pojedinom konkretnom slučaju. Ipak, uzme li se u obzir *Zakonik kanonskoga prava* i novi obrednik *De Exorcismis*, takva rješenja nemaju uporišta u pravnim i bogoslužnim odredbama. Naime, u novom obredniku o egzorcizmu upozorava se egzorcista da ne nasjeda na lakovjernost onih koji misle da su mučeni zloduhom, značajno dodajući: "Duhovna pomoć

⁸⁰ Usp. RR *De exorcismis*, Praenotanda, br. 18, str. 12; Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 224.

⁸¹ "Smatram da egzorcizam ima ne samo ulogu liječenja (oslobađanja) nego također i prije svega, dijagnostičku ulogu." (G. Amorth, *Novi izvještaji jednog egzorciste*, Duh i voda, Jelsa, 1997., str. 77). Usp. Isti, *Egzorcist govori*, str. 81-82.

⁸² KKC, br. 1673.

⁸³ Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 88 i 89. Usp. G. Amorth, *Novi izvještaji jednog egzorciste*, Duh i voda, Jelsa, 1997., str. 77.

neka im se ne niječe, ali nad njima nipošto ne treba obaviti egzorcizam; mogu se pak obaviti druge prikladne molitve, s njima i za njih, tako da zadobiju Božji mir.”⁸⁴ Prema tome, u slučajevima onih oblika đavolskih smetnji koje nisu u pravom smislu opsjednuća, nije dopušteno primjenjivati liturgiju velikog egzorcizma,⁸⁵ nego druge prikladne molitve. U literaturi se takve molitve obično nazivaju “molitve za oslobođenje”.⁸⁶

Na sličan način Novi obrednik *De exorcismis* određuje da “duhovnu pomoć ne treba kratiti ni vjericima kojih se Zli ne dotiče (...), ali ipak trpe od njegova napastovanja jer žele ostati vjerni Gospodinu Isusu i evanđelju”.⁸⁷ U tom slučaju se također mogu nad napastovanima moliti “prikladne molitve i prošnje”, koje su zapravo “molitve za oslobođenje”. Međutim, te molitve nad potrebnima, u jednomu ili drugomu slučaju, ne mora nužno moliti egzorcist, nego to može biti bilo koji drugi prezbiter ili čak i đakon.⁸⁸

U novom obredniku *De exorcismis* ne navodi se koje

⁸⁴ “Adiutorium spirituale eis non deneget, exorcismum autem nullo modo adhibeat; aliquas vero aptas orationes proferre potest, cum ipsis et pro ipsis, ita ut pacem Dei inveniant.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 15, str. 11-12).

⁸⁵ Usp. J. Müller, *Liturgija izbavljenja od zla – egzorcizam u Katoličkoj Crkvi*, u: J. Müller (priređivač), *Demoni među nama?, Egzorcizam danas*, UPT, Đakovo, 1998., str. 53.

⁸⁶ Te molitve trebaju se razlikovati od molitava egzorcizma iz Rimskog obrednika *De exorcismis*. (usp. Kongregacija za nauk vjere, *Naputak o molitvama*, čl. 8, § 2, str. 26).

⁸⁷ “Item adiutorium spirituale non recusandum est credentibus, quos Malignus non tangit (cf. 1 Io 5, 18), sed ab eo tentati male habentur, cum fidelitatem Domino Iesu et Evangelio servare volunt.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 15, str. 12).

⁸⁸ “Quod fieri potest quoque a presbytero, qui non sit exorcista, et etiam a diacono, aptis adhibitis precibus et supplicationibus.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 15, str. 12). U Rimskom obredniku iz 1929. postoji opomena onima koji su bili pogođeni čaranjem da se ne obraćaju za pomoć “vračarima ili vračaricama ili drugima, već crkvenim službenicima. I neka se ne služi praznovjerjem ili čim drugim zabranjenim” (*Rimski obrednik iz 1929.*, br. 8, str. 364). Smatramo da bi egzorcist i svaki drugi svećenik trebao na to upozoriti one koji pate od bilo kakvih đavolskih smetnji.

su to “prikladne molitve i prošnje” koje prezbiter ili đakon mogu moliti nad spomenutim osobama. U literaturi pojedini egzorcisti kao i mnoge karizmatičke skupine koje mole molitve za oslobođenje, nude različite molitve koje se mogu privatno moliti.⁸⁹ Mišljenja smo da bi se u takvim okolnostima prije svega mogle uzeti molitve malog egzorcizma koje se nalaze u *Redu pristupa odraslih u kršćanstvo*,⁹⁰ ili molitva malog egzorcizma koja se nalazi u samom obredu krštenja;⁹¹ zatim razni blagoslovi iz *Rimskog obrednika: Blagoslovi*, osobito oni koji su predviđeni za “Blagoslov osoba”, ali i drugi koji su tako predviđeni, ovisno o okolnostima i potrebama.⁹² Može se također uzeti koja od deset molitava koje se nalaze u dodatku novog obrednika *De exorcismis*,⁹³ koje također mogu moliti i laici.⁹⁴ Bitno je da molitve koje se uzimaju, osobito ako ih se moli javno, budu molitve koje je odobrila mjerodavna crkvena vlast. Svakako, uz molitve bi trebalo preporučiti tim osobama da često pristupaju sakramentima ispovijedi i pričesti, koriste se drugim sredstvima spasenja i žive dosljednim kršćanskim životom.

⁸⁹ Usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 203-208; Isti, *Novi izvještaji jednog egzorciste*, Duh i voda, Jelsa, 1997., str. 214-218.

⁹⁰ Usp. *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, br. 113-118, str. 56-60, i br. 373, str. 234-237.

⁹¹ Isto, br. 255, str. 141; *Rimski obrednik, obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, *Red krštenja*, KS, Zagreb, 1993., br. 49, str. 29, br. 86. str. 43.

⁹² *RO Blagoslovi*, I. i II. dio, str. 19-142 i str. 147-275.

⁹³ *RR De exorcismis*, Apendices, II. Supplicationes quae privatum adhiberi possunt a fidelibus in colluctatione contra potestates tenebrarum, br. 1-10, str. 78-84.

⁹⁴ G. Amorth kaže da se kao molitve za oslobođenje mogu moliti “psalmi, himni, duhovne pjesme” a i spontane molitve, naglašavajući da su najdjelotvornije “molitve klanjanja i slavljenja Boga”. (*Novi izvještaji jednog egzorciste*, str. 96).

4. MJESTO, SURADNICI I DRUGI UVJETI SLAVLJA VELIKOG EGZORCIZMA

Svečani egzorcizam, kao blagoslovina Crkve, jest liturgijsko slavlje, pa se zbog toga priliči da bude slavljen na svetomu mjestu. Rimski obrednik iz 1929. načelno je propisivao da se egzorcizam slavi u crkvi ili nekom drugom svetom i časnomu mjestu. Međutim, ako se radilo o opsjednutom koji je uz to bio bolestan, ili ako je postojao neki drugi opravdani razlog, egzorcizam se mogao vršiti i u privatnoj kući.⁹⁵ Novi obrednik *De exorcismis* na sličan način propisuje da “ako je moguće, neka se egzorcizam obavlja u oratoriju ili na drugom prikladnom mjestu”, ali za razliku od prijašnjih odredaba, tamo gdje se slavi egzorcizam, “treba biti istaknut lik Raspetoga”, a također “mora biti i lik Blažene Djevice Marije”.⁹⁶ Prema tomu, sam egzorcist će izabrati mjesto slavljenja egzorcizma, uzimajući u obzir okolnosti svakog pojedinog slučaja, nastojeći uvijek dati prednost svetim mjestima kao što su crkve i kapele. Pri tome ne bi smio propustiti da na vidno mjesto bude istaknut prikladan križ s likom raspetoga Krista i slika ili kip Blažene Djevice Marije, pa i tada kada se egzorcizam, zbog posebnih okolnosti, treba moliti u privatnoj kući.

Novi obrednik, slično kao i stari, vršenje egzorcizma predviđa bez sudjelovanja mnoštva vjernika.⁹⁷ To ipak ne znači da u obredu ne bi smio sudjelovati nitko osim egzorcista

⁹⁵ Usp. *Rimski obrednik iz 1929.*, br. 11, str. 364. Neki egzorcisti smatraju da su egzorcizmi uspješniji u svetištima (usp. G. Amorth, *Novi izvištaji jednog egzorciste*, str. 198).

⁹⁶ “Exorcismus, si fieri potest, peragatur in oratorio vel in alio opportuno loco, seorsim a multitudine, ubi emineat imago Crucifixi. Haberi etiam debet in loco imago Beatae Mariae Virginis.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 33, str. 14). Lik Raspetog Krista simbol je Kristove pobjede nad Zlim, i svaki egzorcizam se vrši “u Kristovo ime” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 7, str. 9). Lik Blažene Djevice Marije simbol je prisutnosti “Nove Eve”, koja je izuzeta od istočnog grijeha i po kojoj je Bog ostvario utjelovljenje Isusa Krista otkupitelja i izbavitelja ljudskog roda od sotonske vlasti. (usp. Post 3, 15; *KKC*, br. 410-411; br. 2853).

⁹⁷ *Rimski obrednik iz 1929.*, br. 11, str. 364; *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 33, str. 14.

i opsjednute osobe. Dapače, novi obrednik *De exorcismis* preporučuje egzorcistu da se slavlju egzorcizma "pripuste neke izabrane osobe" koje treba potaknuti "da intenzivno mole, bilo privatno bilo na način naznačen u obredu", pazeći pritom da ne izgovaraju obrasce egzorcizma, koji su pridržani isključivo egzorcistu.⁹⁸ Prema tomu, ta skupina molitelja može neposredno sudjelovati u obredu ili moliti okupljena u nekom prikladnom prostoru u blizini, te tako molitveno pomagati kako bi oslobođenje od Zloga bilo brže i uspješnije. Izbor osoba u takvu skupinu molitelja vrši sam egzorcist, pomno pazeći da one doista budu prikladne.⁹⁹ Osim njih, često će biti potrebno da obredu budu nazočne i druge prikladne osobe (npr. netko iz obitelji, od rodbine ili prijatelja opsjednutoga), koje bi pomagale opsjednutoj osobi ako je ona, primjerice, lošeg zdravlja, ili bi je pridržavale tijekom egzorcizma, ili bi bile nazočne kako bi se izbjele neke druge đavolske prijevare, što je prijašnji obrednik u nekim slučajevima izričito predviđao.¹⁰⁰ Smatramo, da bi egzorcizam, osobito kada se radi o težim slučajevima opsjednuća, moglo vršiti nekoliko zakonito ovlaštenih egzorcista. Također držimo da bi uz iskusnijeg egzorcista mogao biti prisutan i neki drugi prikladan svećenik kojeg bi, na preporuku dijecezanskog biskupa, odabrao egzorcist, kako bi na taj način stjecao potrebno iskustvo za službu egzorcista u budućnosti.

⁹⁸ "Si ad exorcismum celebrandum quidam selecti circumstantes admittendi videntur, moneantur ut enixe pro fratre vexato exorent, sive privatim sive modo in ritu indicato, sese vero abstinentes a quavis formula exorcismi, sive deprecativa sive imperativa adhibenda, quae tantummodo ab exorcista proferenda sunt." (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 35, str. 15); usp. *Isto*, br. 34 b, str. 15.

⁹⁹ Takvu skupinu molitelja egzorcisti najčešće vode sa sobom, ako trebaju ići nekamo izvan sjedišta.

¹⁰⁰ Usp. *Rimski obrednik* iz 1929., br. 15 i 19, str. 365. Prije samog obreda također je bio propis "... a opsjednuti treba da je pred njim (o. a. pred egzorcistom) svezan, ako bi bila pogibao." (*Isto*, glava II. br. 1, str. 366). G. Amorth navodi, da osobe koje prisustvuju egzorcizmu, trebaju biti prikladne, jer kaže: "... ja sam zapazio da prisutnost i samo jedne neprikladne osobe može škoditi uspjehu egzorcizma" (*Novi izvještaji jednog egzorciste*, str. 99).

Slavljenje velikog egzorcizma treba biti takvo “da se očituje vjera Crkve”. Stoga je zabranjeno slavljenje koje bi, na bilo koji način, moglo podsjećati na magiju ili praznovjerje, ili bi naličilo kakvoj predstavi.¹⁰¹ Kako bi se sačuvala privatnost opsjednute osobe i svetost obreda te izbjegle moguće zlorabe, zabranjena je nazočnost bilo kojeg sredstva društvenog priopćivanja, kako prije obreda, tako i tijekom egzorcizma. Osim toga, svi koji su bili nazočni obredu egzorcizma, dužni su čuvati tajnu o tome.¹⁰²

Novi obrednik, slično kao što je činio i raniji, podsjeća egzorcista na Kristovu opomenu kako postoji rod zlih duhova koji se mogu istjerati samo postom i molitvom. Imajući to u vidu, novi obrednik određuje da se sam egzorcist, a i oni koji mu pomažu, na egzorcizam pripreve postom i molitvom, kako bi izmolili milost Božju za uspješnost istjerivanja zloduha iz opsjednute osobe.¹⁰³

Liturgijske obrasce i molitve koji su ponuđeni u novom obredniku *De exorcismis*, egzorcist će tijekom obreda moći slobodno izabrati, prilagođujući ih prilikama svake pojedine osobe. Pri tome je dužan paziti na tjelesno i psihičko stanje osobe nad kojom se vrši egzorcizam.¹⁰⁴ Zavisno o zdravstvenomu stanju opsjednute osobe, bilo bi poželjno da egzorcizmu budu nazočni odgovarajući liječnik i psihijatar koji bi egzorcistu mogli pružiti pomoć savjetom i koji bi, zatreba li, opsjednutome mogli pružiti i medicinsku pomoć.¹⁰⁵

¹⁰¹ “Exorcismus ita peragatur ut fides Ecclesiae manifestet et anemine considerari possit actio magica vel superstitiosa. Cavendum est ne spectaculum fiat praesentibus...” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 19, str. 12).

¹⁰² “Mediis communicationis socialis omnibus, dum peragitur exorcismus, nullo modo spatium detur, et etiam antequam exorcismus peragatur, et eo peracto exorcista et praesentes eius notitiam ne divulgent, debitam discretionem servantes.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 19, str. 12-13).

¹⁰³ Usp. *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 31, str. 14); usp. Mk 9, 28-29; *Rimski obrednik iz 1929.*, br. 10, str. 364.

¹⁰⁴ Usp. *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 34 a. str. 14-15.

¹⁰⁵ U ranijem obredniku bila je izričita odredba prema kojoj egzorcist nije smio opsjednutom “nemoćniku” dati ili preporučati bilo kakav lijek, nego je to trebao prepustiti liječniku (usp. *Rimski obrednik iz 1929.*, br. 18, str. 365).

Uspješnost egzorcizma ovisi također i o suradnji opsjednutoga. Stoga egzorcist treba potaknuti opsjednutog vjernika da se tijekom egzorcizma sabere, te da se čvrstom vjerom obrati Bogu i ponizno moli za svoje oslobođenje. Osobito ga treba potaknuti na strpljivost, kako ne bi posumnjao u Božju pomoć koja mu se pruža po službi Crkve.¹⁰⁶ U Kodeksu iz 1917. izričito je bilo određeno da se veliki egzorcizam mogao moliti “ne samo nad vjernicima i katekumenima, nego također nad nekatolicima i izopćenima”.¹⁰⁷ Prema odredbama *Zakonika iz 1983.*, blagoslovi se trebaju dijeliti “u prvom redu katolicima”, a “mogu se dati i katekumenima, dapače, osim ako to priječi crkvena zabrana, i nekatolicima”.¹⁰⁸ U skladu s tim, primatelj velikog egzorcizma načelno može biti onaj katolik koji je opsjednut zloduhom. Međutim, egzorcizam se može također moliti i nad opsjednutim katekumenima.¹⁰⁹ U slučaju da egzorcizam traže nekatolici, egzorcist će odluku o tome morati prepustiti dijecezanskom biskupu.¹¹⁰

5. OBREDI VELIKOG EGZORCIZMA

Obred egzorcizma se u novom obredniku *De exorcismis* Ivana Pavla II. po svojoj strukturi bitno razlikuje od obreda u *Rimskom obredniku iz 1925.*, odnosno iz 1929. Prijašnji obred, koji je u bitnome sačuvao značajke *Rituale Romanum* Pavla V. iz 1614., imao je četiri dijela: otvaranje, služba riječi, glavni dio i završni dio.¹¹¹ *Otvaranje* se sastojalo od: litanija svih

¹⁰⁶ Usp. *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 34 c, str. 15; *Rimski obrednik iz 1929.*, br. 12, str. 364.

¹⁰⁷ Usp. *CIC 1917*, kan. 1152.

¹⁰⁸ *ZKP*, kan. 1170.

¹⁰⁹ Što se tiče izopćenih, nad njima se također može moliti veliki egzorcizam, jer kan. 1331 § 1, 2°, izopćenomu zabranjuje samo “slaviti sakramente ili blagoslovine i primati sakramente”, ali ne i primati blagoslovine (usp. *ZKP* kan. 1331, § 1, 2°).

¹¹⁰ Usp. *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 18.

¹¹¹ Usp. *Rimski obrednik iz 1929.*, Naslov XI, gl. II. Obred kojim se zaklinju opsjednuti od zla duha, str. 366-395.

svetih, antifona, Očenaša, psalma 54 (53), salutatio,¹¹² molitve otvaranja i zapovjedne molitve protiv zloga duha. *Služba riječi* sastojala se od: četiri čitanja iz Evanđelja,¹¹³ salutatio i molitve. *Glavni dio* obuhvaćao je: salutatio, molitvu upravljenu Kristu, prvi egzorcizam, salutatio, molitvu, drugi egzorcizam, salutatio, molitvu, treći egzorcizam koji se ponavljao ako je trebalo, hvalospjev Veliča i Blagoslovljen, Vjerovanje sv. Atanazija i psalme: 91 (90), 68 (67), 70 (69), 54 (53), 118 (117), 35 (34), 31 (30), 22 (21), 3, 11 (10), 13 (12). U završnom dijelu je bila predviđena molitva nakon oslobođenja.¹¹⁴

U novom Rimskom obredniku *De exorcismis* obred velikog egzorcizma sastoji se od: uvodnog obreda; litanija svih svetih; moljenja psalma 91.; čitanja Evanđelja Iv 1, 1-14; polaganja ruku; ispovijesti vjere; Molitve Gospodnje; znamenovanja križem; istjerivanja dahom; obrazaca egzorcizma: prozbenog (deprekativnog) i zapovjednog (imperativnog); zahvale i završnog obreda.¹¹⁵

Prije početka samog obreda, egzorcist tiho moli molitvu kojom se priprema za egzorcizam. U molitvi, ispovijedajući vjeru u Kristovu pobjedu nad Zlim, egzorcist zaziva Božje ime kako bi se obdaren Kristovom vlašću "mogao boriti protiv zloga duha koji muči" Božje stvorenje.¹¹⁶ Tako duhovno pripravljen,

¹¹² Pod pojmom "salutatio" treba razumjeti onaj oblik molitve koji izmjenično izgovara predvoditelj obreda i oni koji sudjeluju u obredu.

¹¹³ Čitana su Evanđelja: Iv 1, 1-14; Mk 16, 15-18; Lk 10, 17-20; Lk 11, 14-22.

¹¹⁴ Usp. Vinkov, *Opsjednutost i egzorcizam*, str. 105. Tijekom egzorcizma egzorcist je trebao pitati za ime zloduha, njihov broj, razlog i vrijeme opsjednuća, ali nije smio sa zloduhom nepotrebno 'razgovarati' (usp. *Rimski obrednik* iz 1929., br. 14-15, str. 365). Egzorcist je u vrijeme egzorcizma imao u ruci raspelo, a mogao je također imati moći nekog sveca. Međutim, nikada nije smio uzimati Presvetu Euharistiju i u tijeku egzorcizma primicati je opsjednutom kako ne bi došlo do obeščašćenja (usp. *Rimski obrednik* iz 1929., br. 13, str. 364).

¹¹⁵ Usp. *RR De exorcismis*, br. 39-66, str. 17-40; M. Steiner, *O zlim dusima*, str. 492.

¹¹⁶ *RR De exorcismis*, br. 39. str. 17. Umjesto ove uvodne molitve, egzorcist može uzeti i druge koje su predviđene u *Dodatku* obrednika. Razborito je, da se egzorcist što bolje duhovno pripravi na slavlje egzorcizma.

egzorcist započinje obred znakom križa i pozdravom nazočnih, koje s nekoliko prikladnih riječi priprema na slavlje.¹¹⁷ Nakon toga egzorcist škropi blagoslovljenom vodom opsjednutog, nazočne i mjesto obreda, prisjećajući ih na kupelj krštenja i zaštićujući ih time od neprijateljskih zasjeda.¹¹⁸ Slijedi zatim poziv prisutnima na molitvu *Litanija svih svetih*, za vrijeme kojih svi mole klečeći.¹¹⁹ Zatim egzorcist moli barem jedan psalam kojim se zaziva zaštita Svevišnjega i veliča Kristova pobjeda nad Zlim, a nakon psalma egzorcist izgovara pripadajuću molitvu.¹²⁰

Čitanjem evanđelja očituje se znak Kristove nazočnosti po kojoj On liječi bolesti ljudi.¹²¹ Na prvome mjestu ponuđen je Ivanov *Proslav* (Iv 1, 1-14).¹²² Nakon evanđelja "egzorcist polaže ruke nad mučenoga, čime zaziva silu Duha Svetoga da đavao iziđe iz onoga koji je po krštenju postao hram Božji".¹²³ Na šest zaziva koje tom prigodom egzorcist moli, prisutni odgovaraju: "Gospodine, smiluj se."¹²⁴

Zatim egzorcist poziva nazočne da ispovjede vjeru, pri čemu obrednik dopušta izbor između moljenja Simbola vjere

¹¹⁷ RR *De exorcismis*, br. 40, str. 18.

¹¹⁸ Usp. RR *De exorcismis*, br. 21, str. 13 i br. 44, str. 20-21. Voda i sol mogu se blagosloviti, ako je potrebno, i u samom obredu (usp. *Isto*, br. 41-43, str. 18-20).

¹¹⁹ Usp. RR *De exorcismis*, br. 22, str. 13 i br. 45-46, str. 21-23.

¹²⁰ Usp. RR *De exorcismis*, br. 49-50, str. 24-27. Obredom je predviđen Psalam 91 (90), dočim se u II. poglavlju obrednika o egzorcizmu nude i drugi psalmi ili dijelovi psalama koji se mogu po volji uzeti, a uz koje su i uvodni citati iz Novog zavjeta na početku psalma, te završne molitve nakon psalma. Ponuđeni psalmi su: 3, 10, 13 (12), 22 (21), 31 (30), 35 (34); a ponuđeni dijelovi psalama su: 54 (53), 68 (67), 70 (69), (usp. *Isto*, br. 67-75, str. 41-59).

¹²¹ Usp. RR *De exorcismis*, br. 24, str. 13; br. 52, str. 27-28.

¹²² Umjesto tog Ivanova evanđelja može se uzeti: Mt 4, 1-11; Mk 16, 15-18; Mk 1, 21b-28; Lk 10, 17-20; Lk 11, 14-23 (usp. RR *De exorcismis*, br. 51, str. 27 i br. 76-80, str. 60-62).

¹²³ "Postea exorcista manus imponit super vexatum, qua virtus Spiritus Sancti invocatur, ut diabolus exeat ab eo, qui per Baptismum templum Dei factus est..." (RR *De exorcismis*, br. 25, str. 13).

¹²⁴ Usp. RR *De exorcismis*, br. 53, str. 28-29.

ili obnove krsnih obećanja u kojima se odriče od Sotone i ispovijeda vjera u Trojedinoga Boga.¹²⁵ Odmah zatim egzorcist uvodi nazočne u Molitvu Gospodnju, koju mole svi zajedno, zazivajući tako Boga Oca da nas “oslobodi od Zloga”.¹²⁶

Nakon Očenaša, egzorcist “opsjednutom pokaže Gospodinov križ, koji je izvor svakoga blagoslova i milosti, i učini nad njim znak križa, čime se označuje Kristova moć nad đavlom”.¹²⁷ Pritom izgovara jedan od tri ponuđena zaziva.¹²⁸ Zatim će egzorcist, smatra li to prikladnim, dahnuti prema licu opsjednutoga izgovarajući: “Gospodine, dahom svojih usta odagnaj zle duhove: zapovjedi im da uzmaknu jer se približilo tvoje kraljevstvo.” Čini se ipak da primjena “dahnuća prema opsjednutom”, koliko god je prepuštena egzorcistu na volju, ne bi smjela biti izostavljena.¹²⁹

Slijedi zatim veliki egzorcizam kao vrhunac obreda, za koji su predviđena dva obrasca.

Prvi je *prozbeni* (*deprekativni*), kojim se moli Boga da po molitvi Crkve, Blažene Djevice Marije, sv. Mihaela Arkandjela i svetih apostola Petra i Pavla, oslobodi opsjednutog svake neprijateljske moći.¹³⁰

Drugi je *zapovjedni* (*imperativni*) obrazac “kojim se u Kristovo ime izravno zaklinje đavao da odstupi od mučenoga”.¹³¹ Obrednik značajno određuje: “Imperativni obrazac neka se ne upotrebljava osim nakon deprekativnog obrasca. Deprekativni pak obrazac može se upotrebljavati i bez imperativnoga.”¹³²

¹²⁵ Usp. *RR De exorcismis*, br. 26, str. 13; br. 54-56, str. 29-32.

¹²⁶ Usp. *RR De exorcismis*, br. 26, str. 13; br. 57, str. 33.

¹²⁷ *RR De exorcismis*, br. 27, str. 14.

¹²⁸ Ponuđeni zazivi glase: “Ecce Crucem Domini, fugite, partes adversae.” ili “Per signum Crucis de inimico liberet te Deus noster.” ili “Crux sancta sit tibi lux et vita.” (*RR De exorcismis*, br. 58, str. 33-34).

¹²⁹ U obredniku se kaže da bi “posebnu pozornost trebalo posvetiti” znakovima kao što su “znak križa, polaganje ruku, duhanje i škropljenje blagoslovljenom vodom” (*RR De exorcismis*, br. 20, str. 13).

¹³⁰ Usp. *RR De exorcismis*, br. 28, str. 14; br. 61, str. 34-36.

¹³¹ Usp. *RR De exorcismis*, br. 28, str. 14.

¹³² “Formula imperativa ne utatur nisi praemissa formula deprecativa. Formula vero deprecativa etiam sine imperativa adhiberi potest.” (*RR De exorcismis*, br. 28, str. 14).

Zbog toga obrednik daje na volju egzorcistu, da nakon što izmoli deprekativni obrazac velikog egzorcizma, “ako se čini zgodnim”, doda “i imperativni obrazac”.¹³³ Obred se može ponavljati više puta “ili u istome slavlju... ili u drugo vrijeme”, sve “dok mučeni ne bude potpuno oslobođen”.¹³⁴ Nakon oslobođenja opsjednutog, egzorcist i oni koji su nazočni mole hvalospjev *Veliča* ili *Blagoslovljen*, kao čin zahvale, nakon čega egzorcist moli završnu molitvu.¹³⁵ Obred velikog egzorcizma egzorcist zaključuje svečanim blagoslovom, koji, ako se obred ponavlja, podjeljuje na samom kraju.¹³⁶

Egzorcist bi trebao potaknuti vjernika koji je oslobođen vlasti zloduha, da sâm ili u zajedništvu sa svojom obitelji, uzvratu “Bogu hvalu za primljeni mir”, te da “ustraje u molitvi... pristupa sakramentu pokore i euharistije, te neka živi kršćanskim životom ispunjujući ga djelima ljubavi i bratskog poštovanja prema svima”.¹³⁷ Potrebno je dodati da je Apostolska Stolica najstrože zabranila uključivati molitve egzorcizma u slavljenje mise, sakramenata ili časoslova.¹³⁸

¹³³ Usp. *RR De exorcismis*, br. 60, str. 34. U II. poglavlju *Obrednika* nude se još druga dva deprekativna i imperativna obrasca koja se mogu prema okolnostima izabrati (usp. *Isto*, br. 61-62, str. 34-37; br. 81-84, str. 63-67).

¹³⁴ *RR De exorcismis*, br. 29, str. 14. Prema svjedočanstvu egzorcista, oslobođenje se od Zloga ponekad postiže već nakon nekoliko egzorcizama, a u nekim slučajevima do oslobođenja se dolazi dugotrajnim i napornim moljenjem egzorcizama (usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 80, 88-89, 113-114; *Isti, Novi izjuštaji jednog egzorciste*, str. 141-142; Ernetti, *Kateheza Sotone*, str. 196).

¹³⁵ Usp. *RR De exorcismis*, br. 63-64, str. 37-39.

¹³⁶ Usp. *RR De exorcismis*, br. 65-66, str. 39-40. G. Amorth u svojoj knjizi tvrdi da je papa Ivan Pavao II. tijekom svojega pontifikata dva puta molio egzorcizam nad opsjednutim osobama. (usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 178), a nedavno je u razgovoru za talijanski list *La Stampa* kazao da je Papa tijekom svojega pontifikata imao ukupno tri egzorcizma. Treći egzorcizam je imao u rujnu 2004., a molio ga je nad nekom djevojkom iz Milana (usp. Niedziela, *Tygodnik Katolicki*, 44/2005. od 6. studenoga 2005., usp. www.niedziela.pl/xml.php?wyd=nd&doc...).

¹³⁷ *RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 36, str. 15.

¹³⁸ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Naputak o molitvama*, čl. 8, § 3, str. 26.

6. EGZORCIZAM U POSEBNIM OKOLNOSTIMA CRKVE

Nazočnost i neprijateljsko djelovanje đavla i drugih zlih duhova, osim što se očituje u napastovanjima i mučenjima osoba, može se očitovati i u stvarima, mjestima, te u različitim oblicima progona Crkve i u suprotstavljanjima Crkvi. Imajući to u vidu, u novom Rimskom obredniku *De exorcismis*, predviđen je jedan egzorcizam za takve slučajeve demonske nazočnosti.¹³⁹ O njegovoj primjeni može odlučivati samo dijecezanski biskup, ako doista smatra da je takvo sotonsko djelovanje nazočno.¹⁴⁰ U starom *Rimskom obredniku* iz 1929. nije bilo egzorcizma predviđenog za slučajeve kada se osjećala prisutnost zloduha u nekom prostoru,¹⁴¹ a osobito ne takvog egzorcizma koji bi se primjenjivao za vrijeme progona Crkve ili velikog neprijateljstva prema Crkvi. Zbog toga, u odnosu na okolnosti u kojima se može primijeniti, ovaj egzorcizam može se smatrati novošću i poseбноšću novog Rimskog obrednika *De exorcismis*.

U okolnostima kada je potreban egzorcizam nekog prostora (npr. područja župe, grada i sl.), a osobito u vrijeme progona Crkve ili velikog suprotstavljanja Crkvi, dijecezanski biskup može "sazvati skupove vjernika da mole, pod vodstvom svećenika".¹⁴² Prema tomu, taj egzorcizam načelno može moliti svećenik kojemu je za takvu vrstu egzorcizma dijecezanski

¹³⁹ "Diaboli et aliorum daemoniorum praesentia apparet atque exstat non solum in personas tentandis vel vexandis, sed etiam in rebus et locis quodammodo propria actione penetrandis, atque in variis formis oppositionis et persecutionis Ecclesiae." (*RR De exorcismis*, Appendices, I. Supplicatio et exorcismus qui adhiberi potest in peculiaribus adiunctis Ecclesiae, br. 1, str. 71 (dalje: *RR De exorcismis*, Appendix I).

¹⁴⁰ Usp. *RR De exorcismis*, Appendices, I., br. 1, str. 71; *RR De exorcismis*, Proemium, str. 6.

¹⁴¹ Egzorcisti koji su se susreli sa znakovima đavolske prisutnosti u nekom prostoru (npr. premještanje ili nestajanje predmeta u kući, pokušstvo koje se trese, neobjašnjivi šumovi i kucanje i sl.), blagoslivljali bi taj prostor ili bi molili isti egzorcizam koji se moli nad osobom prilagođen prostoru ili bi u toj prostoriji slavili sv. misu i sl. (usp. Amorth, *Egzorcist govori*, str. 127-128).

¹⁴² "Si Episcopus dioecesanus, in peculiaribus rerum adiunctis, opportunum iudicet indicere adunationes fidelium ad orandum, sub ductu et moderamine sacerdotis..." (*RR De exorcismis*, Appendix I., br. 1, str. 71).

biskup dao dopuštenje. U vrijeme velikih napada na Crkvu ili progona Crkve, biskup bi mogao odrediti da se takvi egzorcizmi mole na više mjesta u njegovoj biskupiji, pa čak i u svim župama.

Na početku samog obreda, svećenik se obraća okupljenim vjernicima kako bi ih ispravno oraspoločio za slavlje. "Zgodno je da se tada održi slavlje Božje riječi i kratkom homilijom svećenika predsjedatelja, u kojoj, polazeći od teksta čitanja, govori narodu o nadi u Kristovu pobjedu i o pomoći anđela."¹⁴³ Nakon toga se mogu moliti *Litanije svih svetih*, koje svećenik zaključuje posebnom molitvom. Može se, također, moliti i *sveopća molitva*, na kraju koje se redovito moli Očenaš.¹⁴⁴ Kako nema u obredniku predložaka sveopće molitve, može se zaključiti da bi ona trebala biti prilagođena konkretnim okolnostima i potrebama.

Svećenik nastavlja obred zazivajući "ime Isusa Krista" i moleći zagovor Blažene Djevice Marije, Mihaela Arkandela i svetaca, a nakon toga moli predviđenu pristupnu molitvu, kao uvod u molitvu egzorcizma. Okupljeni vjernici sudjeluju u slavlju moleći molitvu koja je tu za njih predviđena i odgovarajući na zazine svećenika.¹⁴⁵

Slijedi zatim *prozbeni (deprekativni)* oblik molitve koju svećenik moli raširenih ruku. U toj se molitvi ponizno moli Boga, koji je Bog neba, zemlje i svih nebesnika, stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga, da nas izbavi i sačuva od svake vlasti, prijevare i zloće paklenih duhova.¹⁴⁶ Smatra li prikladnim, svećenik odmah može nastaviti moliti "*zapovjedni (imperativni) obrazac na način egzorcizma*". Pri tomu treba paziti da se vjernici suzdrže od moljenja zapovjednog obrasca, budući da je on pridržan isključivo svećeniku.¹⁴⁷

¹⁴³ RR *De exorcismis*, Appendix I., br. 4, str. 72.

¹⁴⁴ RR *De exorcismis*, Appendix I., br. 5-6, str. 72.

¹⁴⁵ Usp. RR *De exorcismis*, Appendix I., br. 7-8, str. 72-73.

¹⁴⁶ Usp. RR *De exorcismis*, Appendix I., br. 9, str. 73-74.

¹⁴⁷ "Deinde sacerdos, si oportunum videtur, manibus extensis, profert hanc formulam imperativam in modum exorcismi. Fideles etsi circa sacerdotem recitantem sese absteineant ab ea proferenda." (RR *De exorcismis*, Appendix I., br. 10, str. 74).

Nakon egzorcizma svećenik i okupljeni vjernici pjevaju ili recitiraju antifonu *Pod tvoju obranu...*, kojom se Blažena Djeвица Marija moli za zagovor i pomoć. Toj molitvi može se dodati molitva svetom Mihaelu Arkandělu ili koja druga molitva koja je "poznatija narodu".¹⁴⁸ Na kraju obreda svećenik poškropi to mjesto, a zatim, na uobičajeni način, podijeli blagoslov nazočnima i otpusti ih.¹⁴⁹

Analiziraju li se pomno molitve u ovom egzorcizmu razvidno je da su dobrim dijelom preuzete iz *Rimskog obrednika* iz 1925. godine¹⁵⁰ (odnosno hrvatskog izdanja iz 1929.¹⁵¹), te neznatno izmijenjene. Međutim, raspored samog obreda i molitava u Rimskom obredniku *De exorcismis* uređen je na posve nov način. Ovaj egzorcizam ne može se moliti nad opsjednutim osobama, kao ni u drugim slučajevima izvanrednih sotonskih djelovanja koja nisu u pravom smislu opsjednuća.

7. MOGUĆNOST PRILAGODBA KOJE SU PREPUŠTENE BISKUPSKIM KONFERENCIJAMA

Apostolska Stolica svjesna je činjenice različitosti kultura i drugih okolnosti koje u pojedinim dijelovima Crkve mogu zahtijevati određene prilagodbe kako bi obred egzorcizma bio

¹⁴⁸ Usp. *RR De exorcismis*, Appendix I., br. 11, str. 76-77.

¹⁴⁹ Usp. *RR De exorcismis*, Appendix I., br. 12, str. 77.

¹⁵⁰ Usp. *Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI. D. N. Pii Papae XI., ad normam Codicis Juris Canonici accommodatum*, ed. typica, Romae, 1925., tit. XI, cap. III. Exorcismus in Satanam et angelos apostaticos, str. 537-542.

¹⁵¹ *Rimski obrednik* iz 1929., naslov XI., glava III. Zaklinjanje protiv sotone i anđela odmetnika, str. 389-393. U tom obredu egzorcizma najprije se molila molitva sv. Mihaelu Arkandělu, zatim uvodna molitva zaklinjanja, uz rezponzorijalni završetak, a onda egzorcizam koji je opet završavao kratkim rezponzorijem i završnom molitvom. Na kraju su se molile tri prošnje. Ovaj egzorcizam prvi je u obred uveo papa Leon XIII. 18. svibnja 1890. (usp. *Exorcismus in satanam et, angelos apostaticos, iussu Leonis XIII.*, P. M. editus, Sebenici, Typis curiae episcopalis, 1890., str. 7), a godine 1925. uvršten je u *Rimski obrednik*.

prikladniji. Zbog toga se u Rimskom obredniku *De exorcismis* dio bogoslužnih odredaba tiče biskupskih konferencija koje mogu donijeti određene prilagodbe primjerene vlastitim potrebama. Jedan dio tih odredaba tiče se dužnosti biskupskih konferencija u odnosu na Obrednik i obrede egzorcizma koji su u njima. Drugi dio odredaba odnosi se na mogućnost donošenja nekih dodatnih dokumenata koji bi bili od veće pastoralne koristi vjernicima i svećenicima kojima se služba egzorcizma povjerava.

Na prvome mjestu, dužnost je biskupskih konferencija da prirede prijevode tekstova Rimskog obrednika *De exorcismis et supplicationibus quibusdam*, pri čemu trebaju pomno paziti na njihovu "cjelovitost i vjernost".¹⁵² Pri tome se ostavlja mogućnost prilagodbe "znakova i kretanja samog obreda imajući na umu kulturu i duh samog naroda", ako to pojedina biskupska konferencija smatra "nužnim i korisnim" uvesti. Takve moguće izmjene, ipak zahtijevaju "suglasnost Svete Stolice",¹⁵³ kako se u liturgijske obrede ne bi uvukla kakva nepravilnost. Te odredbe o mjerodavnosti Apostolske Stolice i biskupskih konferencija u odnosu na bogoslužne knjige, njihove prijevode i prilagodbe, temelje se na odredbama iz kan. 838, § 2 i 3 *Zakonika kanonskoga prava*.

Značajna je novost da Apostolska Stolica pruža mogućnost izrade *Pastoralnog direktorija o uporabi velikog egzorcizma*. U njemu bi trebao biti cjeloviti prijevod Prethodnih napomena iz Rimskog obrednika *De exorcismis*. Nakon toga bi trebalo dodati "neke sabrane dokumente prokušanih autora o načinu postupanja, govorenja, ispitivanja i prosuđivanja" kako bi egzorcisti bolje razumjeli "nauk Prethodnih napomena i

¹⁵² "Conferentiarum Episcoporum est: a) Versiones textuum parare, integritate et fidelitate adamussum servatis." (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 37a, str. 15).

¹⁵³ "Conferentiarum Episcoporum est... b) Signa et gestus ipsius ritus, si hoc necessarium vel utile iudicatur, attenta cultura et genio ipsius populi, de consensu Sanctae Sedes, aptare." (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 37b, str. 15).

značenje obreda”.¹⁵⁴ Nažalost, Apostolska Stolica ne daje naznake koji su to “prokušani autori”, kao ni to koje bi dokumente bilo korisno uvrstiti u taj Pastoralni direktorij.¹⁵⁵ U priređivanju takvog *Pastoralnog direktorija*, razborito bi bilo da se biskupske konferencije koriste pomoći “svećenika koji se odlikuju znanjem i dugim iskustvom u službi egzorcizma u nekom kraju i kulturi”.¹⁵⁶ Oni bi mogli, primjerice, predložiti tekstove i dokumente prokušanih autora koje smatraju korisnim da budu uključeni u Pastoralni direktorij. Smatramo da bi bilo korisno u izradu *Pastoralnog direktorija* uključiti i neke katoličke liječnike, psihijatre, psihologe i crkvene pravnike, koji bi, svaki na svom području, pridonijeli njegovu korisnijem uređenju. Takav Pastoralni direktorij mogao bi primjerice dati pravni okvir za utemeljenje odgovarajućega povjerenstva u kojemu bi bili egzorcisti i katolički liječnici, koji bi svojim savjetom pružali pomoć dijecezanskom biskupu u donošenju odluke o slavljenju egzorcizma u pojedinom slučaju. Tako priređen *Pastoralni direktorij o uporabi velikog egzorcizma* za svoje područje, biskupska konferencija bi morala, prije nego ga objavi, dostaviti Apostolskoj Stolici na potvrdu.¹⁵⁷

¹⁵⁴ “Praeter versionem Praenotandorum, quae integra esse debet, si oportunum Conferenciis Episcoporum videatur, addere possunt *Directorium pastorale de usu exorcismi maioris*, quo exorcistae non solum doctrinam Praenotandorum profundius intellegant et significationem rituum plenius addiscant, sed etiam documenta de modo agendi, loquendi, interrogandi, iudicandi ex probatis auctoribus colligantur.” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 38, str. 15-16).

¹⁵⁵ Sudeći prema nekim dokumentima Apostolske Stolice i literaturi o egzorcizmu, mogli bi to biti, primjerice: sv. Irenej, *Adversus haereses*; sv. Leon Veliki, ep. *Quam laudabiliter ad Turribium*; sv. Toma Akvinski, *De malo*; Benedikt XIV., ep. *Sollicitudini* (1. oct. 1745. § 43) i ep. encycl. *Magno cum* (2. iun. 1751., § 34) i sl.

¹⁵⁶ “Huiusmodi Directoria, quae componi possunt collaborantionibus sacerdotibus qui scientia et matura experientia per longum exercitium in ministerio exorcismi in unaquaque regione et cultura callent...” (*RR De exorcismis*, Praenotanda, br. 38, str. 16).

¹⁵⁷ “Huiusmodi Directoria... a Sede Apostolica recognoscenda sunt, ad normam iuris.” (*Isto*); usp. *ZKP*, kan. 838, § 3.

ZAKLJUČAK

Za vrijeme i nakon Drugoga vatikanskog sabora, u ozračju cjelovite obnove liturgije, govor o postojanju Sotone, a tim više o egzorcizmu kao liturgijskom obredu oslobođenja od zlođuha, smatralo se ostacima daleke prošlosti, koji Crkvi više nisu prihvatljivi ni potrebni. Takvo raspoloženje pratila je i pastoralna praksa, jer je egzorcizam kao blagoslovina bio gotovo potpuno zanemaren. Istodobno, dok je hijerarhijski dio Crkve rijetko podjeljivao dopuštenje za primjenu egzorcizma, pribijavajući se mogućih medijskih krivih i zlonamjernih interpretacija, dotle su razni laički pokreti, koji su se često susretali sa zlokočnim posljedicama nasrtaja Zloga, sve češće sami molili molitve za oslobođenje, pa čak i egzorcizme (iako nedopušteno). Bio je to svojevrsni "odgovor" vjernika na sve veći porast sotonskih društava i sekta, laicizaciju društva i sve češće slučajeve raznih tipova nasrtaja Zloga i opsjednuća, a također i na suzdržanost Crkve da se jasnije odredi u odnosu na sve češće potrebe moljenja egzorcizama. Vjerojatno je to potaknulo Apostolsku Stolicu da nakon više od trideset i pet godina od saborske konstitucije o liturgiji, i odluke da se preispitaju blagoslovine (SC 79, 1), napokon objavi novi Rimski obrednik *De exorcismis et supplicationibus quibusdam* u kojemu su donesene bogoslužne odredbe o velikom egzorcizmu i službeno obnovljen obred velikog egzorcizma.

Nove bogoslužne odredbe koje su zamijenile one iz *Rimskog obrednika* iz 1925. (odnosno 1929.), bile su na tragu onoga što je o egzorcizmu bilo propisano u *Zakoniku kanonskoga prava* iz 1983. i u skladu s naukom Crkve izraženom u *Katekizmu Katoličke Crkve*. Pravne odredbe sažetije su formulirane, a bogoslužne odredbe obogaćene su teološkim dijelom koji pomaže bolje razumjeti ne samo obred egzorcizma nego i način prepoznavanja opsjednuća, mjerodavnost nad egzorcizmom, mogućnost prilagodba i izbora liturgijskih tekstova u obredu egzorcizma i slično.

Prema novim pravnim i bogoslužnim propisima, služba egzorcista može biti povjerena isključivo prezbiteru. Ipak, u usporedbi s ranijim propisima, nove odredbe od prezbitera

zahtijevaju daleko veću stručnost i duhovnu pripremljenost, kako bi mu mjesni ordinarij mogao povjeriti službu egzorcista. Osim toga, naglašena je veća povezanost egzorcista s mjesnim ordinarijem, koji je jedini mjerodavan dati posebno i izričito dopuštenje za svaki pojedini slučaj primjene egzorcizma.

Posebnu pozornost bogoslužni propisi svraćaju na znakove opsjednuća, pri čemu je veći naglasak položen na znakove moralnoga i duhovnog reda negoli na ranije tzv. tradicionalne znakove opsjednuća. Postavljajući strože uvjete u odnosu na duhovne i intelektualne sposobnosti egzorcista, te upotpunjujući klasične znakove opsjednuća s onima moralnoga i duhovnog reda, htjela se izbjeći primjena obreda egzorcizma nad osobama koje su samo psihički bolesne. Čini se, da bi upravo taj preveliki strah pred možebitnom krivom prosudbom mogao biti uzrok da se moljenje egzorcizma ne dopusti nad osobama koje su stvarno opsjednute. Zabrana uporabe egzorcizma u tzv. dijagnostičke svrhe u praksi će otežati rad egzorcistima, jer će sve više biti dvojbjenih i složenih slučajeva, za koje se ne će moći naći prikladno i djelotvorno rješenje.

Što se tiče samog obreda velikog egzorcizma, on je u novom Obredniku *De exorcismis* daleko bolje ustrojen negoli u prijašnjem Obredniku iz 1925. odnosno iz 1929. Osobito je značajno da naglasak više nije stavljan isključivo na zapovjednom (imperativnom) obliku egzorcizma, koji se može čak i ispustiti, nego je *istaknut i naglašen prozbeni (deprekativni) oblik egzorcizma*. Time snažnije dolazi do izražaja molitvena uloga Crkve koja, u Kristovo ime, moli Oca da oslobodi osobu koju muči Zloduh. Davanjem mogućnosti da egzorcist izabere prikladnu skupinu molitelja koji će duhovno podupirati uspješnost egzorcizma, snažnije je istaknuta zajednica Crkve koja moli da opsjednuti bude oslobođen Zloga.

Ostavljajući mogućnost određenih prilagodbi obreda velikog egzorcizma biskupskim konferencijama, Apostolska Stolica znakovito izlazi u susret posebnostima i potrebama raznih kultura u kojima će neki drugi znakovi i riječi imati dublje i veće značenje u obredu egzorcizma od onih koji su ponuđeni

u Obredniku. Na sličan način Apostolska Stolica, pružajući mogućnost partikularnim Crkvama da u vrijeme progona ili velikog suprotstavljanja Crkvi mogu moliti egzorcizam kako bi zaštitili vjernike od Zloga, iskazuje osjetljivost na potrebe pojedinih mjesnih i pokrajinskih Crkava, njihovih pastira i vjernika. Osobito smatramo korisnim što je u dodatku obrednika *De exorcismis* Apostolska Stolica odobrila molitve koje vjernici mogu privatno moliti kako bi se zaštitili od nasrtaja Zloduha. Nedostatkom u novom Obredniku *De exorcismis* smatramo to, što nisu pridodane barem neke molitve koje bi svećenici ili đakoni mogli moliti nad osobama koje osjećaju sotonske nasrtaje, a koji nisu prava opsjednuća. Taj propust bi se na razini biskupskih konferencija mogao nadoknaditi kod izrade Pastoralnog direktorija o uporabi velikog egzorcizma. Prema svjedočanstvima iskusnih egzorcista, pravih opsjednuća u stvarnosti ima malo, no raznih drugih sotonskih utjecaja ima sve više. Kako bi se vjernici zaštitili od jednih i drugih, Crkva preporučuje intenzivniji duhovni život protkan svakodnevnom molitvom, odricanjem i čestim pristupanjem sakramentima ispovijedi i euharistije. Ta sredstva milosti koje Krist po Crkvi pruža vjernicima, uspješna su obrana od svih nasrtaja Zloga.

Legal and theological regulations on exorcisms

Summary

The great exorcism, as a liturgical rite in which the Church, in Christ's name, demands that the obsessed person or object is delivered from the Evil One, has been renewed in the Roman book of rites *De exorcismis et supplicationibus quibusdam* which was published in 1999. In the introductory part of this work the author explains the difference between the small exorcisms and the great exorcism. Then he describes the characteristics that the priest should possess so that the local ordinary might give him a special and explicit permission for performing the great exorcism. Since it is allowed to pray the great exorcism only over the person who has been found,

with moral certainty, to be obsessed by the Evil One, the ways of extraordinary satanic effects are showed, as well as the signs by which obsession can be recognized. While the exorcism is being carried out, the exorcist can be assisted in praying by a selected group of believers, but during the rite the presence of any mass media communications is forbidden. In the renewed rite of exorcism, special emphasis is placed on the prayer of petition or deprecatory prayer, and also to the signs such as sprinkling with holy water, the sign of the cross, the laying on the hands and letting out a breath in the direction of the obsessed. Possible adjustments, which are left to the competency of bishops' conferences, envisage, among other things, release of Pastoral Directory on the Use of the Great Exorcism. In the book of rites yet another exorcism is approved that can be applied at the time of great opposing and persecution of the Church. There are also some approved prayers that believers can pray in private to protect themselves from the Evil One.